

allopicia a medicis nūcupat. ex q̄ infirmitas
 te corrupto capilloꝝ nutrimento cadūt capil
 li. et nudata pte capitis anterior capitis sup
 fices deturpat. Tales enī more vulpū qui
 ex calefactione imoderata patiunt piloz ca
 sum casualē piloz fluxū patiunt. alopes cī
 grece vulpes dicitur latine. Alias autē capilloꝝ
 rum passiones ⁊ causas. quere infra tracta
 tu de infirmitate ⁊ de casu ⁊ vicis capilloꝝ
De canicie autē ⁊ causa ei⁹ quere ibidē. Que
 re etiā supra in tractatu d̄ capite vbi capillo
 rum inuenies dispositionē naturas ⁊ diuer
 sitates ⁊ cōplexiones s̄m Gal. Haly. ⁊ Apo.
Tamē de canicie hic nota q̄ s̄m Cōstā. et
 alios auctores canicies accidit ex humoris
 nutrimentalis capilloꝝ nimia infrigidatōe.
 nā dominū flematis frigidi ⁊ humidī ē ca
 niciei generatiuū. Ex fumo ei albo ⁊ frigido
 albi efficiuntur taz pili q̄z capilli. Capilli autē
 tympoz s̄m Aristo. cit⁹ canescūt q̄z alij cri
 nes. ⁊ hoc ppter humoris paucitatē ⁊ ossiuz
 ibi existentū p̄dominantē frigiditatē. Cani
 cies igit vte ⁊ etatis designāt maturitates et
 extinctionē libidinis ⁊ vicioꝝ pueriliū moꝝ
 tificationē vite p̄ntis. et future instantis ne
 cessariā nouitates. Caluicies est priuatio ca
 pilloꝝ siue amissio ex defectu fumi humidī i
 anteriori pte capitis pueniēs. vt dicit Cōstā.
Sit autē aliquādo ppter abstinentiam cibi ⁊
defectum fumi humidī q̄ est materia capil
loꝝ s̄m Aristo. l. i. iij. Capilli in frequenter
coeuntib⁹ paulatim caluiciē inducūt. ⁊ si an
te iuuentutē fluxerūt iterum oriunt. post iu
uentutē vō fluētēs iterū nō recrescūt. Deflu
unt autē ⁊ deficiūt in pte anteriori capitis. et
tunc talis flux⁹ capilloꝝ d̄z p̄prie caluicies.
⁊ solet accidere vel ppter nimiam cutis rari
tem. ⁊ ppter humoris paucitatē. ab occipite n̄
recedūt neqz caluescūt ppter cutis spissitudi
nem ⁊ porozū densitates. ⁊ p̄p̄ humoris ibi
existēns viscositatē ex q̄ capilli b̄nt vegetari
vt dicit Gal. sup ampboꝝ. An ibidē etiam
dicit. q̄ pueri ⁊ etiā mulieres nō caluescūt ⁊
hoc ppter abundantiam humiditatis in capi
tibus eozū. similiter nec castrati. ⁊ hoc ppter
alterationē siue cōplexiōis ⁊ d̄nantes frigid
tatis qualitātē. que poros cutis capitis con

stringit. ⁊ sumū coadunādo euaporare nō
 p̄mittit. Alij tñ pili in mulierib⁹ et in castra
 tis defluunt. vt dicit Aristoteles lib. xix. Ca
 pilli ergo caput custodiūt. honestant. defen
 dunt. q̄bus si caruerit bō. magis reputat in
 honest⁹. **Accidit autē etiā iste defect⁹ p̄p̄e iu**
uētutē. ⁊ maxime etiā circa senectutē ex cau
sis supradictis zc.

Incipit liber sexus. de etatibus

Dico de pro
 prietatibus partū homis
 in speciali restat dicere de
 proprietatibus eiusdē in
 speciali et generali s̄m eta
 tis varietatē et s̄m sexus distinctionē ⁊ rerū
 naturalium ac cōtra naturā multiplicē diuer
 sitatē. Ex istis enī omnib⁹ diuerse homis p
 prietates attendunt

De etate
Capitulum. I.

Etas igitur homi
 nis s̄m Remigiū nihil aliud est ni
 si tenor virtutum naturalium. s̄m
 contrarios motus vel quietem. intermediā
 consideratus. quia s̄m ista homo preterit ⁊
 mouetur et nunq̄m in eodem statu perma
 net. Vel s̄m **Idoz.** Etas est spaciū vite ani
 malis a conceptione fetus incipiens. Post
 senium q̄z deficiens seu desinens. Sunt autē
 plures diuersitates etatis s̄m **Constantinū**
et Idoz. Prima est infantia dentiuꝝ plāta
 tiua. s. etas nouiter genita. q̄ vsqz ad septem
 durat menses. q̄ nimis est ad huc tenera mol
 lis et fluida ac limosa. vñ p̄tinuis indiget fo
 mentis. Infantia autē put est dentiuꝝ planta
 tiua. vsqz ad septē extendit annos. Et dicit i
 fans quasi non fans. eo q̄ dari nō potest. ne
 qz exprimere sermonē. dentibus nondū b̄n
 ordinatis. vt dicit **Idoz.** Cui succedit pue
 ricia q̄ se extendit vsqz ad septenariū secundū
 sez vsqz ad annos quattuordecim Est vō di
 cta a pubertate v̄l a pupilla. qz ad huc pueri
 sunt puri vt pupilla. vt dicit **Idoz.** Huic succe
 dit adolescentia. et hec s̄m **viaticū** terminat

in tertio septenario in. xxi. anno. fm **I**sidor
 vo vsqz ad quartū septenariū scz vsqz ad an
 num. xxviii. extendit. **M**edicus vo prendit
 hanc etate vlteri⁹ vsqz ad annuz. xxx. z. xxxv.
Dicitur bec etas adoleſcētia. eo q ad gignē
 dum sit adulta. vt dicit **I**sidorus. z ad creſcē
 di vigorem sit magis apta. In hac etate ſūt
 membra ad huc mollia. vt dicit **I**si. z extenſibi
 lia. Et ideo creſcunt vtute caloris dñantis i
 eis vsqz ad cōplementi pfectionē. **H**uic ado
 leſcentie ſuccedit iuuetus. z bec inter omnes
 etates eſt media z ideo foſſilima. z p tendit
 fm **I**si. vsqz ad annos. xlv. vel vsqz ad. l. in q
 finitur. Eſt autē iuuetus a iuuando dicta.
Eſt enī iuuenis in termino incrementi poſi
 tus. z ideo foſſil ad iuuandū. **H**uic ſuccedit
 fm **I**sidor⁹ ſenectra que inter iuuetutez me
 dia eſt et ſenecturē que ab **I**si. grauitas nun
 cupatur. **S**enior ab⁹ enī cōtingit bec etas et
 maturis. In hac etate eſt declinatio a iuuen
 tute in ſenectutē. **T**alib⁹ autē nondū eſt ſene
 ctus ſed reſiſtit iuuetus. vt dicit **I**sid. **H**uic
 ſuccedit ſenect⁹. fm quosdā anno. lxx. finit.
 fm quosdā autē nullo certo annozū nume
 ro finitur. **S**ed poſt p̄dictas etates quātū
 cūqz vite ſupeſt. ſenectuti ſeu ſenio deputat.
Et fm **I**sid. dicit ſenectus a ſenſu diminute
 one. eo q ſenel p̄e vetuſtate deſipiāt. **D**icit
 enim philiſi vt dicit **I**sid. homines frigidi ſan
 guinis ſtultos eē ſicut prudentes eſſe in qui
 bus ſanguis calidus dñatur. **U**nde z ſenes
 i qb⁹ iā ſanguis friget z pueri in qb⁹ nōdū
 calet. ſapiunt minus. **S**enes ſiquidē delirāt
 p̄e nimia ſenectute. pueri p̄pter laſciuam z
 leuitatē quid agāt ignorant. vt dicit **I**sidor⁹
Altima autē p̄ ſenectutis dicit ſeniū. ſic autē
 dicit. eo q ſit terminus vite etatis atqz finis
Hec enī etas multa ſecum affert in cōmoda
 z etiā cōmoda. bona ſc3 et mala. vt dicit **I**si.
Bona ſiquidē quia nos a potentibus. et eti
 am a tyrannis liberat. imponit etiam finez
 libidinis. frangit et impetū ire et vigeſ ſapi
 entia vt in multis et ſaniora dat conſilia. ter
 minus eſt miſerie et felicitatis principiū. re
 ceſſus a periculo ac acceſſ⁹ ad brauiū. **P**er
 fectio in merito z diſpoſitio ad p̄fectū. **M**a
 la vo affert ſecum. vt dicit **I**si. qz ſeniū miſer

eſt debilitate z tedio **S**ubeunt enim morbi
 triſtiſqz ſenectus. **N**ā duo ſunt quib⁹ minu
 untur corpis vires ſc3 morbus et ſenect⁹ **I**n
 ſenio autē calor naturalis exanguit. Deficit v
 tus regitiua et humor diſſoluitur. Deficit v
 tus et carnoſitas cōſumitur p̄rabūtur ner
 ui. **C**uris corru gatur z incuruatur corpore
 perit ſpecies. et decor corporeis adnullatur.
Et bec omnia in ſenio. ſenex ab omnib⁹ vili
 penditur z grauis z oneroſus ab omnibus
 iudicat. tuſſibus ſputis z alijs paſſionib⁹ fa
 tigur. quouſqz reſoluat cinis in cineres et
 puluis in puluerē reuertatur. **H**is enī ſpa
 cius temporis z etatis philoſopbi deſcripſe
 runt humanā vitā in quibus muratur z ad
 mortis terminū deſluit continue. **H**ucusqz
Isidor⁹. z cetera.

De morte
 Capitulum. II.

Hrs dicta eſt eo

q ſit amara vel a marte q mortem
 fingit efficere. Eſt autē fm **I**si. triplex
 mors. ſc3 acerba. immatura. et merita. **P**ri
 ma eſt infantū. ſecunda iuuenū. tertia natu
 ralis atqz ſenum. **O**mnis autē mortū⁹ aut
 eſt funus aut cadauer. **D**icit autē funus a fu
 nibus accēſis. quos antiqui ante fenetrum
 pauperis cera circūdatis deſerebant. **C**a
 dauer a cadendo eſt dictum. ſc3 quia mortu
 us cadit z pijcitur in ſepulcr. **D**icitur tunc
 deſunctus q̄a vite officio tūc ſunct⁹ eſt. **D**i
 citur z ſepult⁹ quali ſeorum pulſus. q̄a ſub
 terra tumulat. **H**ucusqz **I**si. l. xvj. c. ij. **A**lias
 mortis p̄p̄etates q̄e infra in fine illi⁹. vj. li.
 in fine de infirmitatib⁹

Hec de propri

Perantibus hominis quo ad etates in
 fantilem dicendū et de generatione
 eius primo. quia eius creatio eſt tāto ceteris
 animalibus excellentior quāto dignior. nō
 ſolū fm mentē. vey etiā fm temperantiſſimaz
 corporeis complexionē. **D**icit ei **A**riſtoteles
 libro ſcdo. ſicut fruſtū auri vlt argēti ſe babz
 ad nummū monetatiū. ſic omnes diſpoſitio
 nes alioz ad hominē. vnde cum homo ſit

dignissima creaturarum ingeniată   natura
hoi c ferre m bra nobilia   diuersa. nobilio
ribus opationib    varijs pueni tia ppter
q  de eius creati ne s m corp  breuiter q das
sunt dicenda

De creatione infantis

Capitulum. III.

Circa creationem
itaq; infantis erigitur materia pueni
ens. locus expedies nature ministe
rium. s. calor. velut causa efficiens   sp s vtu
tem corpi influens atq; reges. Materia siq;
dem infantis est humor seminalis decalus p
act  generati nis ex singulis pnb  vtriusq;
pentis. Primo materia in loco pceptionis
dispersa vi nature attractiua in cellulis ma
tricijs recolligit. et p caloz  opant  pariter c 
miscetur. q; nisi c mixtio digesti sanguinis
vtriusq; pentis fieret infantis creatio n  pos
set fieri. N  materia sanguinis a mare pce
dens spissa est   calida. N  pte nimia spissi
tudine se n  potest dilatare.   ex supab da
tia caloris materia destrueret infantis nisi
ex sanguine mulieris c trarias q litate ba
bens recipet temperament . Hec materia i
dextre pte cellula adunata. in naturam ce
dit maris. In sinistra v o cedit in natur  mu
lieris. Et hec diuersitas accidit ppter domi
nium caloris in pte dextra pot  q; i sinistra
Et sic dicit Gal.   Constan.   Aristo. lib. xv.
Si fuerit vtrius sanguis in mare vincens fe
tus patri assimilabit. et ec uerso. Et si fuerit
equalis in vtroq;. Similis vtriq; assimilabi
tur. Hec materia vtrute caloris excocta q da
pellicula tenuissima circ dat. intra quas in
star lactis coagulaf. et h  materia est pellicu
la embuonis q  est theca   coopron  v  pu
er tegit i ptero matris. et hec cu puero nasc 
te egreditur ruptis tenaculis. q  matris vil
lulis adberbat. Si v o aliquo casu in ptero
m serit post part  mulier i piculo remane
bit. Materie ergo pcepte   vi retentiua coa
dunata tr smittit natura sanguinez m stru
alem ex cui  caloz    humore fet  pcept  fo
mentaf. H m i aut  fomento a ger b ane na
tiuitatis irroza. N  cu semen coagulaf s m

Gal. et Constan. cu; sp  et caloz  naturali sit
plenum p quald  venas et arterias ex suba
feminis ortas   sanguini m struali puctas
nutriment  sibi attrahit et foment  Et hoc
fuit necessari  vt p venas materia infantis
nutriret   p arterias spiritus ei attribueret.
His duobus sc; materie seminali et humo
ri nutrimentali cooperatur caloz  naturalis
qui interclusus p vim informatiua nititur
formare membra corpi infantis. Nam des
sentia ipsi  seminis format cerebr  ossa car
tilagies et pelliculas nervos   arterias. De
sanguine v o m struali format natura epar
  oia m bra carnosa quoz suba ex sanguie
pcreat. Primo aut  nata format principalia
membra sc; cor. cerebrum. et epar. que alioz
sunt fundamenta. Et hec in principio quan
do sunt in massa sanguinis sibi vicinantur
sed postea ab inuic  diuidunt. De his trib 
fundamentis alia tria nasc tur. de cerebro
nerui et nucha dorli. de corde arterie. de epa
te vero vene ori tur. His quasi fundamen
tis iactis. formauit natura ossa hec custodi
entia. sicut craneum ad defension  cerebr   
costas pectoris ad defensionem cordis.   co
stas lateris ad defensiones epatis. et sic simi
liter de alijs. Post ista nasc tur alia m bra
istis posteriora. vt man  pedes et c similia.
Hec aut  n  simul sed paulatim formantur
ac successiue. Infans eni quattuor g tib  c 
creatur. Pr m  est cu abhuc sit vicin  lacti
Sec ndus est cu iam semen sanguini se c 
miscet. T c ei nod  epar cor   cerebz pfecte
formant. sed sunt qued z massa sanguinea
qu  gradum  po. vocat fetum. Tern  gra
dus cu corde   cerebro   epate iaz formatis.
alia m bra informia   indistincta sunt. Al
timus grad  est ab  po. infans vocat . Iaz
eni corpe organizato   ad susception  aime
disposito viuificaf et iam incipit se mouere.
et pedib  calcitrare. et si est femia in sinistro
latere pl  mouet.   si est mascul  pl  i dextro
vt dicit Gal. In lactis aut  gradu est infans
per sex dies. in gradu vero sanguinis p. ix. in
gradu v o masse carnee p. xij. in quarto aut 
a  plen  pfection  p. xvij. v  vtrius. Sex il
cre dies ter sunt in sanguine trini. Bis leni

carnē, ter senti mēbra figurāt. **A** die pceptio-
nis vsq; ad diē cōpletionis et viuificationis
fetus sunt dies. xlvj. ita q̄ p̄mus ⁊ plūm⁹ in-
clusiue teneant. Ex quo patet q̄ in q̄dragesi-
moserto viū⁹ ⁊ cōpletus est fet⁹ q̄ntū ad ef-
fectum generatōis. ⁊ p̄m istū modū compu-
tat Aug. edificatōne tēpli sub numero. xlvj
annoy cui cōparat p̄fectōne corp̄is iesu xpi
sup̄ Job. vi. ⁊ li. iij. de trinitate. c. v. inter cete-
ra interserit ista v̄ba. q̄dragestes series seni-
ducētū sunt. ⁊. lxx. ⁊. vij. dies. q̄ numer⁹ dieruz
cōplet. ix. mēses. ⁊. vij. dies. ⁊ sequit̄ in eodem
cap̄lo. nat⁹ aut̄ dñs tradit̄. viij. kal. ianuarij
A die ergo pceptōis q̄ tradit̄ fuisse. viij. kal.
ap̄ilis. vsq; ad. viij. kal. ianuarij ducētū. lxxvj
dies reperiunt̄ cōputati q̄ senariū numerū
quadragestes series habēt. q̄ numero tēplū
est edificatū zc. Cōstan. in li. iij. c. xxxiij. diē q̄
masculus q̄ in mense. viij. est nasciturus. xxx.
diebus format̄. ⁊. lxx. complet̄. deinde subdit
masculus. x. mensū. xlvj. format̄ dieb⁹. et in
lxxx. complet̄. mascul⁹ v̄o. ix. mensū. forma-
tur in. xl. dieb⁹. ⁊ in. lxxx. cōplet̄. In eodē etiā
loco describit̄ tps viuificationis ⁊ cōpletio-
nis sexus muliebris. sed d̄ B̄ sup̄ sedeo causa
breuitatis. B̄ solū attendendū q̄ femia tardi-
us format̄ ⁊ complet̄ q̄ mascul⁹. vt patz̄ ibi.
⁊ huiusmodi ibidē assignat̄ rō. q̄a semen v̄n
nascit̄ mascul⁹ fort⁹ est ⁊ calidi⁹ ⁊ in calidi-
ori loco collocat̄ q̄z semen v̄n femia generat̄
Dicit etiā ibidē Cōstan. ⁊ Gal. sup̄ ampbo-
ris. dicit̄ P̄oeras omnē infantē in octo mē-
sibus motū habere. q̄a si adeo fortis esset vt
possit exire quoquo mō ad vitā conualescit
Si v̄o nō exierit ip̄o motu debilitat̄. ita ⁊ pa-
titur vt in sequēt̄ eries mēse nullaten⁹ cōua-
lescat. Si v̄o vsq; ad nonū mēsem. vel saltez
vsq; ad p̄ncipiū decimi mēsis natiuitas pro-
trahat̄ roborat̄ ⁊ etiā sine piculo nascit̄. vt di-
cit Cōstan. li. p̄ategni. iij. c. xxxiij.

De infante **Ca. III**

Infantulus igitur
ex semib⁹ p̄trialis qualitates ha-
bentib⁹ generat̄ in dextero si mas i
sinistro aut̄ latere si femina collocat̄ sanguie
menstruali in vtero nutrit̄ ⁊ fomentatur. Ex

tam vili enim materia ⁊ infirma homo reci-
pit a p̄ncipio nutrimentum virtute caloris
natura cooperatē ⁊ dilatate singula mēbra
paulatim ⁊ etiā nō subito informatur. solus
enī xps subito fuit formatus i vtero ⁊ disti-
ctus q̄n in vtero est cōceptus. vt dicit Aug.
Anima subintratē vita pfundit̄ ⁊ sensu na-
ture sentiens circūdatōne pellicule ad ip̄i⁹
rupturā mouet. ex cuius motu matern⁹ vte-
rus cōcutit̄ et grauatur. et cōpleta actione
nature circa infantuli creatōne si p̄us sit sa-
lubris. viij. vel. ix. vel. x. mense ad exitū de vte-
ro nititur et conatur. exiens v̄o secūdina cir-
cumdat̄. in cuius exiū vterus matern⁹ do-
lore nimio fatigatur. et hoc accidit quando
p̄us nimis p̄pe anticipatur. deinde ad aerē
nimis frigidū vel nimis calidū veniens ca-
lamirant̄ et misere exponit̄. q̄d eius inuatus
clamo: ap̄tissime attestat̄. caro infantuli re-
center nati fluida est ⁊ tenella. et idō necessa-
ria sunt ei varia remedia et fomenta. ⁊ sicut
dicit Cōstan. li. iij. ca. xxij. Infantes in q̄t vte-
rum exētes in rosis cū sale tritis inuoluan-
tur vt eoy membra p̄fortent̄. ⁊ a viscosa hūi-
ditate liberētur. deinde palatū et gingiue cū
digito melle vincto fricētur vt interiora oris
mundificent̄ ⁊ confortentur vt dulcedine ⁊
acumine mellis appetitus infantuli puocet̄
frequēter balneetur cū oleo miruno aut ro-
saceo vngatur. omnia eoy membra fricent̄
p̄cipue masculoy quoy membra debent
esse propter exercitium duriora. somnus eis
semper i loco obscuro puocetur. vt lumē
ip̄oy coadunet̄. Lucidus enī locus nimis
vilum dispergit. et tenellos adhuc oculos le-
dit ⁊ sepi⁹ luscus facit. et ideo nō sunt nimis
lucido aeri exponēdi ne spirit⁹ visibilis dis-
greget̄. Sup̄ omnia cauendū est ne malo
lacte ⁊ corrupto nutrimento nutriatur. quia
ex viscoso lacte nutriti pessimas solēt incur-
rere passiones. sicut oris vlcerationez vom-
itum febrez spasmū ventris solutionē et hu-
iusmodi. nec est dāda infantul̄ medicina cū
egrorat̄. sed nutrit̄ in medicina ⁊ in cōueniē-
ti dieta pcuranda est vt sic infantis defectū
suppleat v̄tus gerule nutriticis. sicut ibidē dicit
Cōstan. Ex bona aut̄ dispositione lacus

Nutritionalis bona sit assistentia plis & ecō
 verso. & ex corruptōe sanguinis nutritis ne-
 cessario ledit corpusculū pueri vel infantis
 et hoc ppter puerilis nature mollicie. & ppe
 facile nutrimentū lactei cōuertibilitatē. **Uñ**
 membra infantia ppter sui teneritudinem
 ad diuersarū figuraz susceptionē habēt fle-
 xibilitatem. & ideo fascijs et alijs ligaminib⁹
 cōgruis infantia mēbra sūt liganda ne tota
 efficiātur seu aliquā incurrāt diffōmūta-
 tem. **Quereli. v. de umbilico.** **Ite** quia infan-
 tulumulē accipiūt nutrimentū somno mul-
 to indigent. vt calor naturalis ad interiora
 reuocet & ad nutrimentū ipsorū digerendū
 celebret. & ideo ex nature instinctu nutrites
 solent infantulos in cunabulis positos hinc
 inde mouendo impellere vt ex motu tempa-
 to calor p̄forēt & somn⁹ mulcebris p̄ fumo-
 sitatū resolutionē in infantis cerebro puoce-
 tur. **Solet** etiaz cātus adhiberi vt sensus in-
 fantuli ex vocis dulcedine delectent. ad hoc
 dicit **Aristo. li. ij. q. i.** in infantulis abundat ce-
 rebū & s̄m q̄ntitatē sui corpis est valde ma-
 gnum. **Uñ** supior ps corpis infantuli ē ma-
 ior & ponderosior alijs p̄b⁹. & iō infans in
 p̄ncipio sumor⁹ ambulat sup pedes et sup
 man⁹. Deinde vō erigu suū corp⁹ paulatim.
 q̄a ps anterior diminuit & p̄ p̄sequēs leuior
 reddit. ps vō inferior crescit. p̄ p̄sequēs gra-
 uior efficiit. etas ergo infantis terminū h̄z in-
 mchoandē etas puerilis.

De puero

Ea. V.

Puritas a puritate
 est dicit⁹. vt dicit **Isi.** **Tūc** enī puer
 p̄p̄iet⁹ q̄n est ablactatus a lacte
 et sepatus ab vberē. doli efficit capax. & ideo
 discipline susceptibilis reperitur. et tūc sub tu-
 rōibus positus cogit subesse discipline. **Est**
 aut etas puerilis calide et humide cōplexio-
 nis in q̄bus mor⁹ venerei ppter viarū angu-
 stia nō inualescūt vsq; dū ad annū puberta-
 tis pducant. et ideo a puritate naturalis in-
 nocente pueri nuncupant. vt dicit **Isi.** **Sūt**
 igit pueri carne molles corpe flexibiles. ad
 motū abiles atq; leues. aīo dociles sine cu-
 ra & sollicitudine & tutā pitā ducentes sola io

cosa appreciātes. nullū piculū maḡ q̄z ictus
 virge formidātes. plus pomū q̄z aux. dilige-
 tes puerili tpe nuditatem detegere verecun-
 diam nō habentes. laudē quando laudant
 sicut nec vituperiū quando vituperant ab
 aliquo reputantes. ppter mobilitatem calo-
 ris & carnis et humoris de facili irascuntur
 & de facili placant. ppter corpis teneritudinē
 de facili ledunt. et labores difficilime patiūt
 ex motu calidi humoris in eis dominantis
 mobiles et instabiles efficiūtur ppter fouē
 calorem multum appetunt cibi. vnde ppter
 nutrimentū supfluitatē de facili ad infirmita-
 tes varias disponūtur. a corruptis penub⁹
 geniti corruptionē contrahere dinolcuntur
 vt patet in filijs leprosoz et podagricoz q̄
 ex corrupto humore parentū lepra et pod-
 gra sepius inficiūtur. per vocem et vultum
 pueri ab adultis dinolcūtur. **Uñ** **Aristo. in**
li. ij. In pueris vox nō alterat aīn motū ad li-
 bidinem. quādo enī vox in pueris mutat se
 gnum est pubertatis. et tunc ad generādū
 abiles inueniūtur **Item** puuli pueri sepius
 malos habēt mores. sola enī p̄ntia cogitāt
 & de futuris nihil penitus curāt. ludos & va-
 nitates amat. lucris et vtilitatib⁹ intendere
 recusant. minima maxima reputant. & econ-
 uerso maxima modica v̄ nulla putant. sibi
 noxia et p̄raria d̄siderāt. & imaginem pueri
 plus q̄z viri appreciāt. pl⁹ d̄ amissione pomi
 v. l. puri q̄z de amissione patrimoniij plāgunt
 & plozāt. & b̄nificum acceptus non reuocant
 ad memoriā. omnia q̄ vident appetūt et affe-
 ctant et voce et manu pariter ea rogāt. pue-
 rozum sibi consiliū colloquia et consilia
 amat. senū vō p̄soria fugiūt & declinant. nul-
 lum secretū celāt. s̄z q̄quid vidēt vel audiūt
 recitāt & reuelāt subito ridēt. subito plozant
 cōtinue clamāt & garrūt et chachinnāt. vix
 silēt q̄n dormiūt vel dormitāt loti a for̄tib⁹
 iterū se coinquinant et immundāt. quādo
 a matre lauāt vel pectinant recalitrant p
 viribus et repugnāt. solum ea que ventris
 sunt cogitāt. imo pp̄ij ventris mensuram
 ignorāt semp comedere s̄p bibere d̄siderāt
 et laborant. vix delecto surgūt & subito abū-
 petunt &c.

De puella Ca. VI

Puella dicitur qua

si pura ut pupilla. ut dicitur Aristoteles super omnia enim que diliguntur in puella maxime diliguntur pudicitia. Sunt autem puellae considerande quia secundum complexionem sunt calide humidiores et tenelle secundum corporis dispositiones graciles et flexibiles atque pulcre. secundum mentis affectiones verecunde timide et iocunde. quo ad exteriorum compositionem moribus disciplinate in sermonibus caute et tacite. in vestibus delicate. Nam ut dicitur Seneca. vestis decetna pudicas decet. Est autem puella nomen etatis integritatis et etiam honestatis. ut dicitur Aristoteles. Nam virgines puellas usualiter appellamus. Dicitur autem virgo ab etate viridiorum sicut et virga. Vel dicitur virgo ab incorruptione quasi virago. quia veras ignorat feminam passionem. ut dicitur Aristoteles. li. xi. c. ij. Omnis autem femina ut dicitur Aristoteles. habet generaliter flexibilitatem capillum et molliorem quam vir et cervicem longiorum. color muliebrius generaliter est magis candidus et vultus letus. mollior. serenus. blandus. ab humeris usque ad umbilicum hinc corporis magis angustum. ab umbilico usque ad genua et etiam ad pedes infima magis plerumque. manus et omnia membrorum extremitates habet flexibiliores et subtiliores. vox tenuis. sermo volubilis et facilis. incessus brevis passibus brevibus et curtatis. animus insolens ad iracundiam. pueri tenax odij misericors invidiosus. laboris impatientis docilis seditiosus amarosus in libertate preceps. An Aristoteles. li. viij. Feminine in quibus sunt omnibus generibus animi alium debiliores maribus propter visum et leopardam. quia fortiores maribus reputantur et audaciores. In alijs autem animalibus non femine sunt leviores ad instruendum et astutiores et molliores et sunt magis solite circa fetum nutriendum. Et mulier quae est maioris pietatis quam vir eijcit citius lacrymas et magis est invida et magis diligit. et malicia animi magis est in muliere quam in viro. et est debilis spei. et est magis medax et inuercunda et maioris segniciei quam vir et tardioris moris. ut dicitur Aristoteles. li. viij.

De matre
Capitulum. VII.**M**ater secundum Aristoteles.

oreo quod fetui nutriendo mater circa fetum rigat. sollicita est mater circa fetum. Fetus enim in utero existens sanguine nutritur. sed eo nascete natura mandat sanguinem illum ad vbera ut mater illic ad puerum nutriendum. An infantulum materno lacte nutritur laudabilius quam alio. Cœcipit autem mater cum voluptate. sed cum angustia parturire et dolore. fetum suum tenerrime diligit. amplectitur osculatur solite nutrit et fovet. Mater postquam impregnata fuerit sanguinem menstrualem non emittit. quia ut dicitur Aristoteles. in nutrimentum transit creature. Exceptum masculi pueri minus grauat mater. et ideo pulchrioris est coloris et mûdioris. et etiam motus leuior quam exceptum femineo. ut dicitur Aristoteles. et Constantinus. quanto plura accipiuntur parturire. tanto mater plura affligitur. et ex motu ipsius fetus plura fatigatur. Signum autem impregnationis secundum Aristoteles. et etiam secundum Galienum. super amphobus. postquam impregnata fuerint ipse matres res diuersimodas desiderant. colores mutant. sub oculis luescunt. vbera turgescunt. vterus paulatim itumescit. ex magnitudine fetus matricem extendit. nauseam et vomitum sepius patiuntur. graues et laboris impatientes efficiuntur. in partu dolo clamare compelluntur. leuiter piculantur precipue iuuenes quoniam membra sunt exilia atque stricta. quanto autem mater pro puero dolores patitur grauioribus tanto plura natus puerum diligit et diligentius nutrit atque instruit. Impedimenta vero matris in accipiendo. in fouendo. quae supra. li. v. ubi tangit de matrice et matricilla. et infra eodem ubi tangit de abortu et de causis abortiendi etc.

De filia Ca. VIII

Filia sicut et filius a

fouendo est dicta eo quod mater eam fouet et ei materiam fouendi alios dereliquit. Nam eadem accipiendi virtutem quam mater a patribus accipit suae filiae quantum ad generationis seminem derelinquit. Tanto autem filia matri est carior quanto eadem in se discretio est similior. filiae autem pueri eadem proprietates quae dicuntur de puella. Quae supra eodem ca. primo etc.

De nutrice Ca. IX.

Nutrix a nutrien-
do est dicta eo quod ad fer-
tum sit accommodata. Nutrix ut di-
citur **Ido**. supplet in nutriendo puulū vice m-
matris. Unde nutrix ad modum matris
cōgaudet puero gaudēte. et compantur pue-
ro patiēti. subleuat puerū cadentē. lactat par-
uulum plorantē. deosculat puerū iacentem
ligat et colligat puulū se diffundentē. abluat
et mūdificat puulū se sordidantē. pascat pue-
rum digito se renitentē. ad loquēdū instru-
it puerum nescientē balbutit nutrix et quasi
frangit linguā ut sic facili⁹ instruat loquen-
tes. **Medicina** ut ut ad idoneitatē pducat
puerū egrotantē. **Mūc** māib⁹ nē būeris nē ge-
nibus releuat et subleuat puerū vagientem.
cibū pmo masticat et masticaōdo puero edē-
tulo pparat. ut facili⁹ trāsgluciat cibuz. et sic
reficit puerū esurientē. **Sibilis** et cāntilenis
demulcet puerū dormientē. fascijs et linteb⁹
olis constringit membra puerilia. et rectifi-
cat ea ne aliqua contrahat puulus curvita-
tem ipsum deformantē balneis et vnguētis
refouet paruuli carnē. **Quere** supra codē d-
infantulo zc.

De obstetrice **Ca. X.**

Obstetrice autē dicitur
mulier que habet artē iuuandi
mulierē partentē ut facili⁹ pariat et
infantulus p̄tus ipe piculum non incurrat
Dec quibus oīa vnguētis et fomētis delini-
re solet uterū partiētis ut minoz difficultate
et dolore se. us de utero abducat. **Dec**enam
paruulū nascentē de utero suscipit et ip̄ vmbi-
licū longitudine quatuor digitorū circū-
nodat sanguinē puuli aq̄ diluit. sale et melle
ad desiccationē būoris et mēbzoz p̄fortandz
delinit mēbzoz panniculū inuoluit. **Quere** su-
pra li. v. de vmbilico zc

De ancilla **Ca. XI.**

Ancilla est famula
proxiā obsequio deputata. **Is** laborio-
sis et viliorib⁹ officijs deputat. gros-
sioribus cibis reficit. viliorib⁹ p̄anis induit

seruitutis iugo p̄mitur si filiū cōceperit p̄us
seruus q̄z natus reddat. et ab utero seruū
mancipat. **Ancilla** etiā si seruū fuerit cōdi-
tionis p̄libitu nubere nō p̄mittit. et q̄ secūm
cōtrahit si p̄mo liber fuerit seru⁹ efficat post
contractū pecunia vendit et emū sicut pec⁹
Ancilla sicut et seru⁹ p̄pter ingratitude vi-
cium reuocat post manuumissionē iuricis
afficit virgis et verberibus atteritur varijs et
p̄trarijs vexationib⁹ et angarijs opprimit. re-
spirare inter miseras vix p̄mittit. vnde inter
miseras miserabilior est p̄dino p̄uitus. ut
dicit **Raban⁹** exponēdo illud v̄bi **Hiere. x.**
Seruitus dijs alienis qui nocte et die requi-
em non dabit vobis zc. Est autē p̄p̄tius an-
cellarū et seruū p̄sonarū. ut dicit **Raban⁹**
cōtra suas d̄nas vel d̄nos insolere. Et q̄n
metus eos nō repunit cōtra supior imp̄-
riū tumido aīo sup̄bire. ut p̄zi agar egypti-
aca ancilla sare que vidēs se cōcepisse p̄em-
psit d̄nam suā. **Gen. xvj.** nec ad cor reuerſa ē
hec ancilla nisi q̄n a d̄na sua fuit exposita ad
flagella v̄n̄ p̄sequit. **Ab**stingere eā sara d̄na
sua zc. **Seruiles** enīz p̄sonas et ancillares u-
morbiūliatet dep̄mit. quas benign⁹ amor
in sup̄bie p̄emptū aliquoties eleuat et extol-
lit. ut d̄ribidē. **Scriptuz** est. q̄ delicate nutrit
seruū suū in fine inueniet eū p̄umacē. **Que**
re infra codē de suo nequā

De masculo **Ca. XII**

Mascul⁹ a mare di-
minutue est dicit⁹ q̄ in omni gene-
re animalū q̄ ad sexus dignitates
obtinēt p̄ncipatū. ut dicit **Ido**. **Ad** aīoz enīz
est mascul⁹ femina quo ad cōplexionē q̄ ad
opationē et quo ad sensū discretionē et quo
ad potestātē et d̄nationē. **Quo** ad cōplexio-
nem patet q̄ vir siue mascul⁹ respectū femi-
ne calid⁹ est et sic⁹. ip̄a v̄o ecōuerso. **In** ma-
sculo vigēt v̄tutes formales et actiue. **I**n femi-
na v̄o materiales et passiue. **U**n̄ dicit **Aristo.**
li. xv. q̄ vir se habet ad modūz forme. mlier p̄
modū matie patiētis. **U**n̄ p̄ualet mascul⁹ q̄
ad naturalē opationē. q̄a natural⁹ operatio
plus viget in masculo generalit̄ q̄z in femina
in eo enī maior est v̄tus. et ideo vir a puulū

eminentia est dicitur. ut dicitur Aristoteles. Viri enim viros et lacerti maiori robore sunt fundati et ideo fortioribus actionibus erunt apti. Quia enim masculorum sunt fortiora grossiora et iucundiora solidiora. et ideo ad omnia fortiora opera naturaliter sunt fortiores. In masculis etiam secundum Cōstan. sunt corda ampliora et maiora. et ideo ad receptionem abundantie maioris spiritus et sanguinis sunt abiliora. Et ideo propter abundantiam spirituum et calidi sanguinis audacior est naturaliter mens viri quam mulieris in qua causa est contraria. propter calidioris fortitudinem et complexioris sicce vigorem. Nulli viro accidit passio menstrualis sicut mulieribus accidere consuevit. Quicquid in masculorum corporibus superfluitatis gignit aut per interitum calorem consumit aut in pilos resoluit aut per exercitium euacuat. Item distat opinio viri et mulieris in sensus discretionem. In omni enim genere animalium masculus in precauendis insidiis et in fugiendis nocuis solertior habet animum feminis et prudentior ut dicitur Aristoteles. li. v. An vir precedit feminam etiam ratione intellectusque perspicuitate. ut dicit Augustinus. qui prefert virum mulieri secundum aptitudinem in imaginis diuine similitudine et dignitate. et ex ista dignitate precellit masculus in autoritate et potestate. Autoritas enim docendi et presidendi viris procedit. feminis vero consuetudinaliter denegatur. ut dicitur apostolus. i. Cor. vi. Mulieres in ecclesia docere non permittitur. Scriptum est. sub viri potestate eris et ipse dominabitur tui. Gene. iij. Sunt igitur viri feminis calidiores et sicciores viribus fortiores. astutiores. ingeniosiores. constantiores multique zelatores. viri et animalia pugnantibus suis. ut dicitur Aristoteles. Sunt etiam corporis durioris et hispidioris vocis grossioris. aspectus fortioris in omni genere animalium excepta vacca. cuius vox est grossior. ut dicitur Aristoteles. li. iij. Sunt etiam omnes masculi in omni genere animalium plurius dentium quam femine et maiori indigent cibo et corporis nutrimento. propter abundantiam fortitudinem caloris diuersantis in masculis humiditate cibi de facili consumuntur. ut dicitur Aristoteles. li. iij.

De viro Ca. XIII.
Uir a uirtute uirum
 est dictus in Aristoteles. Nam in viribus vir

mulierem precellit. Caput ei mulieris est vir. ut dicitur apostolus. An tenet regere uxorem suam sicut caput totius corporis curam gerit. Sic maritus quasi matrem tuens est dicitur. Nam uxoris sue quam mater est filiorum curam suscipit et tutelam hanc spondendo. id est obligando et promittendo sponsus dicitur. Nam in contractu iugali fide intermedia se obligat. ut in diuina cum uxore vite consuetudinem tenet ut debitum ei reddat et fidem thori sui custodiat et eam paltera non dimittat. Tantum autem est amor viri ad uxorem ut ipsius causa que libet pericula subeat amore eius amor matris preferat. et ut pro eius cohabitatio de patre et matre et patria derelinquat. sicut dicit dominus. propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adheret uxori sue. Sic sponsus ante sponsalia munerebus et donis ad sui amoris amplexum sponsam allicit. litteris et nuncijs votum suum circa ipsam exprimit. multa largitur et plurima promittit ut ei placeat. ludis et spectaculis se exponit. frequenter tyrocinia robis et mutatoribus se ornat et componit. Quicquid enim rogatur dare vel facere pro eius amore pro viribus statim facit nulli denegat aliquid quod sub nomine sponsere aliquam sibi fieri perit. Blande eam alloquitur et blando vultu ac ardenti oculo eam facie ad faciem intuet. Tandem in eandem finaliter consentiens consentium suum coram parentibus verbis exprimit et anulo eam subarrante in coniuges eam ducit. et in signum ratificationis coniugij iam contracti dona et dotalicia ei impedit et sicut te vel cyrographi testimonio procedere consuevit. festa et purpurea nuptialia celebrat. munera aduenientibus donat. choros cantantis et instrumentis musicalibus prentes letificat et exhibet. His completis sponsam introducit et ad secreta thalami recipit et admittit. sociam in se et thori eam statuit. eam dominam pecunie sue et famulie facit. Deinde non minus uxoris sue quam sui ipsius causam vel etiam curam gerit ex amore et etiam zelo ipsam corrigit et etiam custodiam circa eam adbibet et apponit. gestet et affat propter et aspectus uxoris sue considerat. ingressus et egressus eius trutinatur atque prestat. Vir autem bonam mulierem habente nullus est felicius. quam homo habet uxorem clamorosam. malam. rixosam. ebriosam. luxuriosam. multivolam. sibi contrariam.

sumptuosam. curiosam. iudiosam. Desidio
sam. tediosam. vagā. amarā. suspiciosā. odi
osam null^o tali viro miserabilior ē et infelici
or. **H**ec oīa et supius posita tāgit **Fulgē.** in s
mone qdā d nuptijs i chana galilee. **U**nde
cōpat christū spōso eccliam sponse bone. sy
nagogā pō spōse male et adultere. **I**n spōsa
aūt et prore bona erigunt iste p dicitōes. s. vt sit
frequēs et deuota q ad dei misterium. humilis
et subdita quo ad obsequium mariti affabilis
et benigna quo ad domesticos. liberalis et
largā qntū ad extraneos. misericors et beni
gna quo ad miseros. mansueta et pacifica q
ad rianos. circūspecta. et prudēs in pcauen
dis. fortis et partēs in sustinēdis. sedula et di
ligenis in agēdis. modesta i habitu. et sobria
in motu. cauta in affatu. pudica in aspectu.
bonesta in gestu. matura i incessu. veracun
da i publico. iocūda cū marito. pntēs in oc
culto. **T**alis vxor est laude digna q plus cō
posuit morib⁹ qz totius crinib⁹. pl⁹ vtutib⁹
qz pulchris vestib⁹ studet placere viro suo. q
pl⁹ causa plis qz cā libidinis i bonis matru
monij puerisat. q expugio pon⁹ habere filii
os gratie qz nature delectat. et hec de vxore
bona nūc sufficiāt.

De patre

Ca. XIII.

Quāter est principu
m generationis. **N**aturaliter enī
desiderat pater suā spēm multiplicā
re in filijs vt naturā quā nō potest seruare i
se custodiat in sua ple. vt dicit **Cōstan.** et iō
ad filioz generationē de sua suba p genera
tionis officium diuidit et trāsfundit. et iū ppter
hāc delectationē nature sue diminutionem
nō recipit. generat aūt filiū sibi silem i specie
et etiā in effigie maxime qn vītus in semie pa
tris vincit vītutē in semine matris. vt dicit **ari
sto.** li. viij. **E**t ideo pater circa filioz pcreatio
nem sollicit⁹ existit. et naturalit⁹ fetū suū dili
git i tantū vt etiā nutrimentū sibi sbrabat
vt nutriat fetū suū. et hoc generaliter est verū
in omni genere aīaliū excepis paucis i qb⁹
natura degenerat. et iō nō multū sollicitatur
circa fet⁹ suos a se eos eijciūt. sicut dicit **Arif.**
li. xj. dā qla q eijcit pullos et alios et rostro et vn

guib⁹ eos fugat. **H**ō aūt puer suū siue fetū
diliget et nutrit. ablactatū suū cōmensalē fac
filium. et in iuuetute v̄bis erudit et v̄beribus
corrigere nō desistit sub custodia tutorūz ip
sum cōstituit. et ne psumat vultū bilarē filio
nō ostēdit. filiū sibi silem magis diligit. et i ip
sum oculū cōsuevit figere. **S**m etatē et pmo
geniture dignitatē vestes et ciboz porcionēs
filijs suis diuidit. p filijs acq̄rere et hereditatē
augere nō desistit. acquisitā excolit et excol
tam filijs beredib⁹ derelinq̄t. **P**ater vero q
a pascēdo est dicit⁹ q pascit filios in eoz v̄tu
uentute. in senectute a filijs pascit sicut est vi
dere in auib⁹ coruini generis. **M**ā iuuenes
pascunt senes. sicut dicit **Arifto.** qn p senio
nō pnt acquirere victū suū. et iō vite longio
ris pmissio honorantū pentes et sustētānū
est remuneratio spēcialis. vt dicit **Ambrosius**
Scriptū est enī. **H**onora p̄m et matrētū
am vt sis longeu⁹ sup̄ terrā. **E**xo. xx. **E**ccl. iij.
Qui honorat p̄m vita viuet longiore. **U**n
dicit glosa q honorare pentes est p̄mū man
datum in pmissione et p̄cōsequēs magnū ē
mandatū in remuneratiōe. et ei⁹ trāsgressio
maxima est in punitiōe. **U**n patris maledi
ctio nocet filijs. vt patet in cham qui ppter
paternā offensam penam meruit seruitutis
Gen. ix. **E**st itaqz pater ex filijs honorādus.
sustētand⁹. sup̄ponādus. lenificādus et defen
sandus. magnificādus et laudādus exaudi
endus et imitandus. vt dicit glosa ibi. si filij
abrae estis opa abrae facite. filij⁹ ex parentūz
substātia. originē ducit. et ab eis fomentum
recipit et sine parentū adiutorio neqz pficit
neqz viuit. quāto pl⁹ a patre diligit tāto ab
eo diligētius instruit frequētius cedit. et s̄
discipline custodia artū custodit. et cū a pa
tre maxime diligit diligi nō videt. qā verbi
et v̄berib⁹ ne i sole scat sepi⁹ lacellit. tāto affe
ctuosius quidez a patre diligit qnto sua effi
gies in filio similioz et expressioz inuenit. pa
terna qz facies pfundit. quādo aliqd turpe
de filijs subaudit. paternus anim⁹ grauit⁹
offendit quando aliqua cōtumax rebellio i
filijs p̄sentatur. **C**irca filioz autē educatio
nem maria parentū cura diriget et ob spem
posteritatis filijs hereditas custodit ppter

paternā offensam et contemptum sepe sint leges ex hereditatis pena filii punitur et puniuntur. nulla prius maior est ingratitudo quam puerorum filiorum quam si in acceptum beneficium a parentibus eis non succurrit nec a filiis necessitate sepe subuenit. pro bono officio pentus filii sepe impendit bonorum et largitur. primogenito filio debet maior hereditatis portio a legibus diffinit. sed propter patris iniuriam ius primogeniture prophanua aliquando a primogenito tollitur. et alius qui dignior est primogeniture titulo inuestitur. sicut dicit Hieronymus. super glossam Genesim. xlix. Ruben primogenitus meus. et cetera. tu inquit iuxta ordinem natiuitatis tue hereditatem quam iure primogeniture habere debuisti regnum scilicet et etiam sacerdotium perdidisti. filii igitur qui pro natura deberent esse sicut pentes nobiles. diuites et etiam liberi. pro culpa efficiuntur viles pauperes atque serui. Quere supra de malo seruo

De seruo

Ca. xv

Seruo secundum Hieronymum. a

Seruo dicitur. Quia quondam qui captiui seruabant vel ut capite plecterentur. vel ut pro remedio darentur. Vel a seruiendo sunt dicitur eo quod vilioribus officiis quam dominis non conueniunt nec filiis mancipantur. Seruorum triplex est genus. ut dicit Hieronymus. Quidam enim sunt vernaculi siue originarii. scilicet qui in seruitute sunt nati et tales multis penis legalibus subiiciuntur. quia sua vendere vel alienare non possunt. nec contrahere nec dignitatis officium assumere nec etiam testimonium prebere nisi dominorum suorum voluntate. Alii sine infamia existentes sepe infamie pena puniuntur. Alii sunt serui empticii qui a barbaris vel hostibus capti vel empti iugo vitutis sunt oppressi. tertii conducticii qui non ex necessitate. sed voluntate seruiunt ob spem lucri et hi proprie famuli a famulando sunt dicitur. id est. obsequendo. ut dicit Hieronymus. Sunt itaque quae multe viles conditiones seruorum malorum de quibus supra dicitur est in tractatu de ancilla. Quere ibi. et cetera.

De seruo malo et nequam
Capitulum. xvi.

Hic de seruo nequam

Hic de seruo nequam addendum est quod in multis sibi et alijs est nocivus. Solet enim ebrius esse et tunc bona domini sui vel negligit vel furive subtrahit et expedit. Proverbia. xxx. oparius ebrius non locupletabitur. Item remissus est et ociosus et tunc tempus processum ad laborandum inutiliter perdit. sicut seruis dixit paterfamilias. Quid statis hic tota die ociosi. Et Ecclesiasticus. xxxij. Mitte seruum in operationem ne vacet. Sic enim decet illum. Item de bonis domini sui prodigus omnia dissipat et consumit. Luce. xvi. Diffamatus est villicus quod dissipasset bona domini sui. Item piger et somnolentus et desidiosus omnia negotia domini sui negligit et omittit. Eccl. xxxvij. dicitur. Sum seruo pigro tracta de opere. Et Luce. xix. dicitur. Seruus piger abscondit talentum domini sui in terra et abiit. Item peruersus et ceruicosus etiam supra dominum se extollit. Eccl. x. vidi seruos in equis. et Proverbia. xxix. per seruum cum regnauerit. Item cupidus est et lucri avidus. lucrum domini sui in proprium suum pervertit. Exemplum de giesi seruo belysei qui sub nomine domini sui pecuniam peruenit. obtinuit. detulit. et abscondit. iij. Regum. v. Item superbus et presumptuosus domini imperium peruenit sicut dixit miphiboseb de siba seruo suo. seruo meus contempsit me domini mei rex et alium sternere noluit. ij. Regum. xvi. et Job. xix. seruum meum. Item cum sit durus et maliciosus gratiam sibi fieri desiderat et appetit. sed obtentam alijs non impedit. Mattheus. xvij. serue nequam oves debitorum dimisit ubi quae rogasti. Item incircumspectus est et obliuiosus et ignorans quod de suis excessibus sit redemptus domino suo reddatur ad memoriam non reducit. Luce. xij. si dixerit dominus meus memoriam facit venire. Item iracundus et seditiosus totam perturbat familiam et offendit. Luce. xij. si inceperit seruo ille bibere et inebuari et familiam percutere. veniet dominus eius. Item maledicus et linguosus de omnibus et praecipue de domino suo maledicit. sicut patet de siba suo miphiboseb qui eum apud regem accusauit. ij. Regum. xv. Eccl. vij. Ne audias seruum maledicentem tibi. Item si fuerit delicatus et deliciose nutritus dominum suum recalcitrat et resistit. Proverbia. xxx. Qui delicate nutrit seruum suum.

z. z iterū. nō decent serūū delicia. Itē fraudu
lentus z dolosus insidias dño ponit z qñqz
iplum interficit siue pdit. iij. Reg. xix. tetē
derunt ei insidias serui sui z interfece-
runt regem in domo sua. Itē dño suo existēs iniu-
riolus ab eo fugit z ipm deserēs aduersario
suo sepiungit. iij. Re. ij. Ingerūt serui semey
in getb zc. Et. j. Reg. xv. increuerunt serui q
fugūt dños suos. Itē cū sit nequā z flagitio-
sus vir p vba de malicia compescit. Eccl. xvij.
ibi. Sicut serūū interrogat. i. tormentus ca-
stigar. frequēter a liuore. i. liuoris crimie n̄
minuit. sed magis ad odiū puocat. q. d. su-
inter tormēta non meliorat. s; ponit peiorat.
Itē cū sit ingrāt. grām factā a dño nō reco-
gnoscat. sed de iusticia pl. qz de grana sibi fie-
ri credit. Eccl. xvij. Lara man. seruo et qret
libertatē. Itē si fuerit criminolus z culpatus
dño suo. sine flagellis ab eo extorqueri vta-
tis cōfessio nō valebit. Eccl. xlij. Seruo pesti-
mo sanguinatelat. ibi glos. Seru. q vbis
nō corrigūt vulnerib. corrigat. Itē cū sit astu-
tus et labor ei odiosus vocatus ad labores
dormire se fingit. z quasi nō audiēs d vno la-
tere ad aliud se cōuertit. Prover. xxix. Ser-
u. vbis nō pt erudiri. qā qd dicit intelligit
z rīdere ptemit. Et Lu. xij. Seruus qdem
sciens voluntatē dñi sui zc.

De cōditionibus boni serui.
Capitulum. XVII

Boni autē serui cō-
ditio consistit in diuersis. Nam bo-
nus suus est docilis z ingeniosus
ad intelligendū. Prover. xvij. Seru. sa-
piens dñabit stultis filiis. Et Eccl. vij. Ser-
uus sentat. Itē humilis est et obsequiosus
ad quodlibet obsequiū impendēdū. Psal.
Dñe ego seru. tu. z fili. ancille tue. Ad
Psal. ij. Humiliauit se formā sui accipiēs.
Itē hilaris z iocosus ad puiendū. decet enī
seruū in suo ministerio eē hilarē z iocundū.
Totū enī seruitiū displicet. qñ seruitēs facie
leta caret Gen. xlv. Et nos leni seruitem. regi
Et Esa. lrv. Serui mei letabunt z laudabūt
p exultatione zc. Itē affabilis z graciosus ad
loquendū. qā multū diligūt serui qñ affabi-

les sunt et benigni. Et iō de dauid q fuit ab
saul dicit. j. Reg. xvij. Acceptus erat dauid
in oculis vniuersi populi. et maxime in con-
spectu seruoꝝ saul. Et in eodez. Ecce places
regi z vniuersi serui ei. Diligūt te. Itē virilis
et animosus se p aduersariū dñi sui ponēs
p mo. j. Reg. xvij. Nō cōcidat cor cuiusqz in
eo. ego seruus tu. vadā z pugnabo aduer-
sus pbilistēū zc. Itē fidelis est in cōmisso. scz
negocio et studiosus ad exequendū. Lu. xix.
Euge serue bone z fidelis zc. Et Numer. xij.
Seru. meus moyses fidelis i omni domo
mea. Itē habilis est et artificiosus ad lucrum
dñi pcurandū. Pl. enī intēdit bon. seruu
augmentare z multiplicare dñi sui peculū.
qz suū p pui. quia in multiplicando dñi sui
lucru pcurat et ipe suū. Au. xix. Vocatis de-
cem suis suis. tradidit illis decē mnas z ait.
negociamini dñi venio zc. Itē bonus seruus
cautus est z multū curiosus ad rōem et cō-
potum dñi sui psoluēdū de dāis z acceptis
Nā de bene cōputatis remunerationē cer-
tus expectat. de nō cōputatis vō semp dubē-
tat et formidat. vt patet Lu. xix. vbi d. Dñe
ecce mna tua decē mnas fecit. Cui dixit dñs
Esto dñs habens potestātē sup decē ciuita-
tes. Item sollicit. est bon. serū. et aio studi-
osus p dñi suo pparare cōmodū sic pā-
dium siue lectū qz se disponere ad pranden-
dum siue qualiter cūqz alias ad qescendū.
Nūqz enī bon. seruu cōmodū sibi fieri pu-
tat qñ videt q dñs su. ad buclaborat. Lu. xij.
Quis vestru habēs seruum. et si venerit de
agro dicat ei p modiscumbe zc. Ideo cōmē-
datur vnas q dixit ad dauid. ij. Re. xj. Dñs
meus Joab et serui dñi mei sup faciez terre
manent. z ego ingrediar domū meam vt co-
medā et bibā zc. Itē seruus fidelis et timoro-
sus dñi sui aduentuz pstatolatur nec se dispo-
nit vel deponit ante qz veniat ad dormiēdū
nec subintrat lectū suū ante aduentū suum.
Luca. xij. Beatus seruus ille quē cū venerit
dñs inuenerit vigilantē. Itē seruus q circa
dñm est sedulus et amozosus. alijs domiē-
tibus vigilat ad dñm suū custodiendū. An-
merito reppendit dauid abner et alios suos
regis saul dormiētes. j. Regū. xvij. Nō eras

qui vigilaret. sed omnes dormiebant. et sequi-
tur. Filij mortis estis vos qui non custoditis
christum domini. Item seruus qui in obsequio do-
mini sui est affectuosus oculis ac manibus
semper circa dominum est intentus ad suum benepla-
citurum pagendum. ne aliquid se incommo-
ditum vel defectum. siue ad aliquid beneficium
a domino benefico recipiendum. *ps.* Sicut oculi
ancille in manibus domine sue. ita etc. Item bonus
seruus nunquam a labore est vacuus. nunquam ab
utilitate domini sui est ociosus. quia siue comedat
siue abstineat siue vigilet siue dormiat omnia que
facit ad utilitatem illius cui seruit ordinat et re-
ducit. *Job. vii.* Sicut ceruus desiderat umbram
et mercenarius postulat etc. Item bonus seruus
nec in victu nec in vestitu domino suo est onerosus.
imo veteri roba domini sui aliquando per anni
circulum est pretentus. scilicet enim quod completo serui-
tione suo plura est a domino beneficia receptorus
Ideo in lege preceptum est: ut sine veste et via-
tico et supra precium reductum seruum in anno
septimo nullatenus a domino dimittat. *Exo. xxi.*
Deut. xv. Item seruus in moribus disciplinatus
et virtuosus solet esse coram domino gratiosus
et in oculis eius acceptus. et ideo seruus sen-
satus ad hoc diligentiam adhibet ut urbane et
curialiter et munde domino suo administret. quia
aliquando plus diligit dominus mundiciam serui-
entis quam ipsam exhibitionem seruitutis. *ps.* Am-
bulans in via immaculata. hic mihi misera-
bit. *Eccl. vii.* Seruus sensatus est etc. Item ser-
uus bonus a domino correptus non corripientem
se non est murmurans neque querulosus. scilicet
enim quod bonus dominus iuste arguit seruum suum. Et
talitudo argutio sibi accidit ad perfectum
Eccl. x. seruo sensato liberi seruient. et vir disci-
plinatus non murmurabit correptus. imo po-
tius gaudebit. *Uñ. p. rouer. ix.* Ergue sapien-
tem et diligente

De bono domino siue dominio.
Capitulum. XVIII.

Sicut autem seruus est
nomen subiectiois. sic dominus est nomen
prelationis et potestatis. *Uñ. a do-
mino a quo est omnis potestas iustum dominus
est statutus. Sine enim dominio non posset sta-*

re salua respublica. nec esset humana societas
pacifica vel quieta. Sublata namque de medio
dominorum iustorum potentia. libera esset malicia. non
innocentia foret tuta. ut dicit *Isid.* Iusta itaque
dominatio per tyrannidem suos non opprimit. sed su-
os aduersarios reprimat et etiam repellit. Dominus
rum etiam potestas seruos non deserit. imo etiam
am per subditos contra potestatem aduersariam
se opponit. ut dicit *Greg.* *Uñ. etiam per quod dominus
est nomen potestatis et nomen equitatis. Iustus
enim est dominus et iusticias dilexit. eq. vi. vul. eius.*
Et ideo quoque dominus qui iustus est per viam vi-
delicet iuris. causas lites et etiam per ouerfias
inter subditos dirimit et diffinit unicuique quod
suum est tribuit. contra maliciam gladius iuste po-
tentie contra maleficos obijcit et opponit. *ps.*
illos viduas et orphanos de manu oppri-
mentis excunat predones maleficos et fures
persequitur atque punit. acceptam potestatem non
per voluntatis impetum. sed per legis imperi-
um ordinat et disponit. Ex quo patet quod dominus
est nomen equitatis. Est insuper nomen liberali-
tatis. *Uñ. a boni et iusti domini liberales sunt et pij*
Et sicut dicitur *Iester. xiiij.* Cum inquit totus
orbem dominationi mee subiugassem. nun-
quam volui potentie abuti magnitudine. sed cle-
mentia et lenitate gubernare subditos etc. Et
ideo verus dominus ad omnes preterquam ad malefi-
cos liberalis et affabilis se ostendit. per amari quam
timeri diligit. non hominibus sed bestiis. i. be-
stialibus et malis dominari se cognoscit. ut
dicit *Greg.* super illius locum *Gen. ix.* Sit terror
vester super cuncta animantia etc. Homo inquit
Grego. non rationalibus sed irrationalibus ani-
malibus est prelatas. ut non ab hominibus sed
animalibus timeat. Omnes enim homines natura
equales generauit. sed per variis meritis alijs
alios iusta dei dispensatione preponit. ut huma-
na formidine peccare metuat. quam diuina ius-
ticiam non formidat. Ex hoc ergo timore domini
non superbiat. non suam gloriam sed subditorum iusti-
ciam querat. *Uñ. enim hominibus sed bestiis do-
minant. quia ex illa parte qua bestiales sunt. domino
ipsorum preternunt. Est etiam dominus nomen nobili-
tatis. sicut dicit *Deut. j.* Tuli de tribus vestris
viros sapientes et nobiles et constitui eos dominos*

et principes et tribunos et ceteros. **N**am do-
 mini debet esse nobiles et generosi tam carne quam
 mente. **I**tem secundum Ambrosium natura in animalibus nobilio-
 res et viribus fortiores preposuit aliorum reges et
 ductores et patres in animalibus et volatilibus et etiam in
 apibus in quibus omnibus illi alijs dominantur et proficiunt.
 in quibus nobiliores dominos secundum nature beneficia
 inueniunt. ut sic addiscat homo nobiliores pre-
 esse secundum rationem et gratiam. ex qua sic animalia sunt animalibus
 nobilibus naturam. **I**tem dominus est nomen ho-
 nous et dignitatis. sicut dicit apostolus ad Ephesios vi.
Serui obedite dominis carnalibus cum timore et
 terrore. **D**ominus enim iuste a subditis honoratur et
 reuerentiam accipit. et officij sui merito subdi-
 tos honorificenter dignos facit. propter enim unum
 regem bonum vel dominum tota patria honoratur fre-
 quenter et timeatur. **I**tem dominus est nomen pacis et se-
 curitatis. **N**am guerras et pugnas dominus iustus
 sedat. et discordes ad concordiam reuocat. unde sub
 bono et forti ac pacifico domino coloni patrie
 sunt securi. quia nullus audeat inuadere terminos
 suos ac infringere pacem suam

De malo domino siue dominio

Capitulum. XIX

Sicut autem bono et
 iusto domino nihil reipublice utilius est
 ita domino malo nihil periculosius est.
Nam malus
 dominus subditos suos quos iuuare deberet. spoli-
 at et opprimit. et indebitis officijs et seruitijs
 angariat et angustat. **M**ich. ij. Qui violentiam
 tollit de superis. **P**ropter munera iusti-
 ciam violat et pauperi non iudicat. **M**ich. iij. Au-
 dite principes qui abominamini iudicium populi. **E**t qui
 recipitis vectigalia et tributum. ab inuasoribus
 non defenditis. **N**am ei in malicia sua non pen-
 nitentia cruciatur et crudeliter flagellatur. **E**sa. xix. **B**a-
 bo egyptum in manibus dominorum crudelium et in die.
 vi. **C**rudeliter est. **A**liena terra quam propria vendicat.
 et omnia sua esse putat. i. **R**eg. viij. **F**ilios tuos et
 agros tollet et timeri poterit quod amari deside-
 rat. **B**aruth. vi. **D**ignitates metui genibus. vi-
 dete ergo. **H**onorari ab hominibus et reuereri
 affectat. **D**an. ij. **C**adentes adorare statuas.

Reges et statuta antiquorum destruit et sua ordiat
Esa. x. **U**e qui destruit leges iniustus. **S**ub specie ius-
 ticie crudelitate et malicia palliat et occultat
Esa. liij. **D**ominatores eius iniqui. exactionibus et tal-
 libus sepe vexat. **E**sa. iij. **P**opulum meum exacto-
 res spoliauerunt. **E**t **D**an. ix. c. et xi. d. **O**ccasus
 ones extorquendi et aliquid rapiendi captat. **E**sa.
 liij. **A**lsur aliquid calumniam est eum. **A**ddacef
 et delatores diligit et eorum consilij aures acco-
 modat. **P**rouer. xxix. **P**riniceps qui libenter au-
 dit verba medicorum. **F**idei et pacem nulli seruat
 i. **M**ach. vi. **I**urauit illis rex et principes eius
 et sequitur. **A**udit munitionem et rupit curi iustu-
 randum. **E**pulas et delicias alienis laboribus
 sibi parat. **P**s. Deo. ple. meaz. sicut es. pa. **E**x-
 plum de balthasar. **D**an. v. et **E**zech. xix. **C**os qui
 diuiti et fideli fuerunt peius remunerat. sic
 voluit laban remunerare iacob. qui dixit. **N**u-
 li de patris mei affuisset mihi. modo nudum
 forsitan dimisisses. **I**tem nulli fuerit grata re-
 putat. et id omnia que fuerunt minora debito fore pu-
 tat. sicut dicit **I**udith. iij. **N**ec ista facientes sero-
 citate peccatis eius mitigare poterunt. **I**tem
 alijs laborantibus in ludis et in pomis ipse vacat
Ecc. x. **U**e terre cuius rex puer est. cuius princi-
 pes mane comedunt. et iij. **R**eg. xx. **R**ex bibe-
 bat temuleret de umbraculo suo. **H**ec dicitur
 proutantibus hominibus qui ad meritorum diuersitate et qui
 ad etatem et qui ad sexum discretionem et variam qualita-
 tem non sufficiunt. **N**unc de quibusdam accidentibus que
 contingunt circa boiem secundum naturam et propter na-
 turam aliquid dei adiutorio sunt dicenda. et primo de
 cibo. deinde de potu. tertio de vigilia et som-
 no deinde de exercitio

De cibo
Capitulum. XX.

Dicto de proprie-
 tatibus hominibus que ad illa que ipsi constituunt
 naturaliter. dicendum restat de illis pro-
 prietatibus rex qui ipsi secundum naturam in esse custo-
 diunt. **E**t sunt secundum **I**o. aer. exercitatio. quies. potus.
 cibus. vigilia et somnus. **S**ine istis non custo-
 dit humanum corpus. **N**os autem ordinem istum bic
 non sequimur. quia in loco suo de aere postea dice-

m^o **H**ec ergo primo dicam^o quantum h^u suffi-
cit. quia cib^o est h^u p^rst^a. suba pueribilis in ef-
fentia corpis q^u cib^o corp^o augmētans nu-
trians et sustentans Calor ei foris mēbroz in-
terior et exterior in p^rinua est actōe et resoluti-
one cui p^rinua debet restauratio ad dep^riti-
b^uficium faciēda. Cib^o aut^o sumpt^o iⁿ similitudi-
nem corp^ois vertit^o et in ipsi^o naturā transmu-
tatur. **A**n in cibo p^rcedit ipsi^o p^rparatio. Dein
De ei^o masticatio. tertio iⁿ locū digestionis re-
ceptio. q^rto ipsi^o digestio et puri ab impuro se-
paratio. q^unto ipsi^o attractio. et p^r singula mē-
bra distributio. sexto nature mēbrū assimilati-
o. **S**i ei^o cib^o nō assimilaret mēbris nūq^um i
eor^u naturā incorparet vel puerteret. vlumo
post oīa ista fit istū^o cibi incorporatio et iⁿ natu-
rā corp^ois puerlio. **N**ā q^uo calidū est et humi-
dū trālit in naturā sanguis et carnis. q^uo v^o
frigidū est et siccū in naturā nerui et in natu-
ram ossis. et sic de alijs. Cib^o itaq^u assūptus
et incorporat^o ad huc in iuuenib^u corp^o nutrit
et augmētatur. **I**n senib^u v^o calozē naturālē re-
parat. dep^ritur etiā restaurat et custodit cor-
pus ne peat. Cibozū aut^o sunt mltē diuersitas
tes. Quidā ei^o cito in sanguinē puerunt p^r-
pter suā substātiālē humiditatē et caliditatē
et illā quā habēt cū sanguinē vicinitatē. **Q**ui-
dā v^o ecōtrario ppter^o p^rtrariā causam tardi-
us puerunt. Quidā v^o cibū multū nutriūt.
quā multū sanguis generāt. Quidā v^o parū
imo pot^o onerāt. in aliquātulū refocillant.
Et generalit^o oīs cib^o laudabil^o generatiuus
sanguis magis est pueniēs in regēda sanita-
te. **A**borātib^u in est pueniēs grossioribus
spissioribus sanguis generatiuus. **I**te oīs cibū
de q^u generat multū sanguis paucā h^u super-
fluitatē. **E**t ecōuerso cib^o de q^u gignit pauc^o
sanguis mltas generat supfluitates. **E**t ge-
neralit^o h^u diuersitates cibozū disponūt et va-
riant cōplexiones mēbroz et corp^ois qlitatel.
vt dicit **C**ostan. li. i. **C**irca cibū aut^o ista p^rside-
rant sicut et circa dietā. vt dicit **G**al. super am-
pbos. i. cibū substātiālitās. qlitas. quāntitas.
sumētis necessitas. tēpis agruitas. **P**oportet
enī medicū cognoscere subam et qlitatem ci-
bozū ad custodiā et regimē corp^ozū b^uanorū

Est enī q^ubdā cib^o pure nutrimētal^o et facile cō-
uersiu^o. et talis est nature pseruatiū^o. **Q**ui-
dā est cib^o medi^o. et h^u est facile alteratiū^o et
nature adiuuatiū^o. **Q**uidā v^o est cib^o pesti-
lentiā et nature corruptiu^o. sic cib^o veneno-
sus q^u a tota specie mutat et destruit ipsū cor-
pus. **E**t iō oportet cibozū cognoscere subam
et qlitatē ne venenū assumat loco cibi. **Q**ua-
litas aut^o cibi attendit^o vl^o h^u vl^umā elementa-
riū qualitātū remissionē. et sic cib^o calidus
vel frigidus in p^rimo g^odu. vel h^u vl^umā ea-
rundē intētionē. et sic in q^rto gradu. vel h^u
bay mediatiōz. et sic d^r ecē in tertio vl^o secūdo
gradu h^u maiorē excessuz vl^o minorem. **H**oc
etiā attendendū est q^u tā h^u subam q^u h^u q^u
litate vt dicit **C**ostan. Aliq^o cib^o est subtilis q^u
scz de facili digerit. cui^o q^untitas multa parū
nutrit. quā h^u **A**licen. subtilis ex eo generat
sanguis q^u cito resoluit a mēbris. et iō parū
nutrit. vt dicit idē. **E**t est cib^o grossus q^u. i. tar-
dius digerit. et ei^o p^r modica multū nutrit.
ex quo sanguis grossus generat^o q^u tard^o re-
soluit ab ipsi^o mēbris. **N**ā vt dicit **I**saac. ex
subtili cibo fit generatio subtilis sanguis et
ecōuerso. et est cib^o in suba et qlitate p^ratus
Cib^o aut^o pur^o laudabilis est. q^u est inter bec-
tpar^o. et ecōuerso h^u **A**licē. herbe crude et
fruct^o nimis recētes min^o sūt boni quo ad
cibū ppter^o hūiditatis excessum. **N**ā sang^u
replet a quositate et disponit ad putrefactōz
et iō pot^o sūt medicina q^u cib^o. **C**ib^o d^r esse
vniformis. ne scilicet in vna mensa simul di-
uersa nutrientia assumantur. quia scdum
Alicennam. **D**um vnus cibus digeritur.
alter corrumpitur. et stomachus nimis extē-
ditur et repletur. **C**onsideratur etiā in ci-
bo quantitas dimensive et extensive. **I**tem
attenditur vel h^u minimum. vel h^u nimis-
um. vel h^u inter bec medium. **S**i vero fue-
rit cibus nimius. naturam grauāt. stoma-
chum distendit et inflat. rugitum et torsio-
nes generat. malos humores et cathochin-
nos augmentat. nauseam et vomitum pro-
uocat calozē naturālē sicut oleum lampadē
extinguit et suffocat. spasmū et tractionē nez
uozū causat. vlcera scabiē et apostemata fieri

cibo
lum. XX.De proprietatibus
ciborum.
q^u ad illū q^u p^rsumit
dicēdū refertur. illis pro-
p^r h^u naturā in cūcto
sunt. q^u ad illū q^u p^rsumit
dicēdū refertur. illis pro-
p^r h^u naturā in cūcto
sunt. q^u ad illū q^u p^rsumit
dicēdū refertur. illis pro-
p^r h^u naturā in cūcto
sunt.

peurat. seniu z mortē accelerat. p̄ quā p̄ cibo
rum multitudinē bō munire z defendere se
credebat. Qñ vō cib⁹ nimis pauc⁹ est natu
ram debilitat. visus z omēs sensus bebetat.
fluxū capilloz et caluiciez generat. pituim et
ethicā accelerat. corp⁹ extenuat. z peiores in
firmitates q̄z repletio nimia generat. Unde
bz in ampboris. In tenuib⁹ dietis peccāt ma
xime egrotātes. Cib⁹ vō mediocris ē lauda
bilis. q̄a dep̄dita in corpore restaurat. v̄tutem
etiā p̄seruat. sanguinē augmētāt. calozē tem
perat. in geniū acuit. vires opandi tribuit. sa
nitate corpis auget z custodit. suauem som
num z mulcebz generat et inducit. vñ si fue
rit maior p̄ cibū restauratio q̄z fuerit p̄cedē
p̄resoluentē calozē dep̄ditio. cib⁹ corpus au
gmentat. vt p̄z in adolefcētia. Si vō fuerit
maior dep̄ditio q̄z p̄ cibū sequentē restaura
tio. corp⁹ minuit et deficit. vt i senectute. Sz
si fuerit eq̄lis restauratio p̄ dissoluta. corp⁹
cōseruat in p̄sistētia z in statu. sicut ē videre
in iuuetute. Cōsiderā cib⁹ vel cibi effect⁹ re
spectu comedētis. q̄a aliis p̄uenit sano z ali
us egro. aliis iuueni. ali⁹ seni. ali⁹ exercitan
ti. aliis q̄escēt. Multa enī sunt salubria sa
nitate habēt q̄ sunt mortifera infirmāti. Et
etiā in sanis differētia est. q̄a alliu z piper q̄d
alicui stematico est remediū. alicui coleri
co est venenū. z iusquiam⁹ q̄ est mors boīm
gratissim⁹ cib⁹ est passeris vt corurnici. vt di
cit Gal. Variāduz est etiā cib⁹ fm varia
tem morbi. Nā aliq̄s cib⁹ est salubris in q̄r
tana q̄ est mortifer⁹ i acuta. z aliq̄s abus q̄
est vtilis in p̄ncipio morbi. est nocu⁹ qñ in
firmitas est in summo. Nā tūc d̄z dari cib⁹
tenuis. vt dicit Ipo. et Gal. q̄a tūc natura cir
ca digestiōnē morbi ē totalit̄ inrēta. vñ tunc
eius effect⁹ diminuit z impedit si occupata
circa grossa cibaria tenere. Ali⁹ etiā cib⁹ et
alio mō dādus est necessari⁹ i morbo croni
co z diuturno. z ali⁹ in p̄trario. q̄a i p̄ncipio
timef̄ defect⁹ v̄tutis. z iō est necessari⁹ maior
cibus. In p̄trario autē morbo timef̄ infirmi
tatis augmentū. z iō d̄z tūc dari minus. V
batio ergo faciēda est fm diuersitatē morbi.
fm v̄tutē infirmi. z fm qualitātē et subaz ip
sius cibi. z fm h̄ vtilitas cibi indicat. Itē alio

modo cibandus est iuuenis z adolefcēs et
alio mō ip̄e senex. Nā abstinentia cibi q̄ seny
bus est facilis. pueris et iuniorib⁹ ē difficilis
iuxta illud Ipo. Senes facillime ferunt ieiu
nium. secūdo p̄sistētes facili⁹. pueri vō min⁹
Nā in senib⁹ debilis ē caloz naturalis. in alijs
autē est fortis. Et iō maior cib⁹ ad rep̄siones
calozis naturalis ē necessari⁹ iuuenib⁹ et p̄
uulis. minor vō illis. Eadē etiā est rō quare
min⁹ cibādi sunt q̄escētes q̄z se exercitantes
q̄a in illis caloz est debilioz. in istis vō fortioz
est. vt post patebit. Cōsiderā autē in cibādo
p̄p̄tias p̄gruitas. Nā grossiora diēta et largiora
indigēt hoies in byeme q̄z in estate. sicut di
cit Ipo. Ventres in vere z in byeme natura
calidissimi sunt z somni lōgissimi. In his igi
tur hoies plures oblatiōes sunt dāde. q̄z tūc
innat⁹ caloz ē mult⁹ multo igi indigz nutri
mento zc. In byeme ei v̄iget appetit⁹. et fortioz
etiā est digestio calozē existēte fortioz. In
estate vō p̄trariū est. Caloz enī in byeme igi
ditur ad interiora. et ibi coadunat. In estate
vō suo siti p̄gaudēs z exteri. Na petens dissol
uitur z in corpore minorat. Quonia igi i bye
me multū digerit. mult⁹ exercitat appetit⁹. et il
lud p̄z in pueris q̄ sūt multi calozis. et ideo
multū appetūt z multo indigēt cibo. Sicut in
athlens in q̄b⁹ rōe exercitij augmētāt caloz
naturalis. z iō multo indigēt nutrimento. sicut
ibi exēplificat Gal. Est igi cib⁹ oī aiāli neces
sari⁹. z maxie p̄ueniēs est qñ v̄niformis ē. et
inē sup̄fluū z diminutū ip̄at. nimia enī cibi
repleto siue saturitas mors aiē et corpis eē
p̄suevit. z potissime piculosa ē saturitas p̄
p̄cedentē sterilitatez siue famē. vt dicit Auicē.
Ad⁹ etiā natura appetit q̄z digerere possit.
et iō citra appetitū z saturitatē abus assūmē
dus est

De potu

Ca. XXI

De est substantia
Pliquida ad animalis nutrimentuz
necessaria. pot⁹ si q̄dē vt dicit p̄stan.
libro. v. ca. xxvij. multiplici de cā necessari⁹ ē
Corpus enī siccū humectat. et q̄d humiduz
de corpore resoluitur restaurat abus per
ipsum. et defertur ad loca remotiora. q̄ui

sua grossicie nō potest trāsire p̄ strictos me-
atus ⁊ angustos. **P**ot⁹ etiā vt dicit Cōstā.
et etiā **A**uicē. diuersificat triplr. Est ei pot⁹
q̄ est tānū pot⁹. vt aq̄ q̄ nō est corpis nutriti-
ua. et est pot⁹ q̄ est pot⁹ ⁊ cib⁹. sicut vinū. qd̄
vt dicit Cōstan. p̄ oēs ptes corpis portat ci-
bū nutritēs ⁊ calefaciēs spūm ⁊ etiā sangnez
⁊ calorē cōfortās naturalē. ⁊ est pot⁹ medici-
nalis q̄ nō exbibet fm̄ viā potus. s; pot⁹ fm̄
legē ⁊ regulā medicine. sicut syrup⁹ ox̄. mel
occuzacara ⁊ b̄mōi. **S**icut autē dicit Cōstan.
in sanitate custodiēda ⁊ infirmitate curāda
aqua est necessaria. ⁊ iō oportet q̄ medicus
aqua ⁊ p̄ditiōes non negligat cognoscere et
naturas vt laudādas tribuat ⁊ caueat non
laudādas. **A**quay autē quedā est sapida. q̄
dā nō sapida. **A**q̄ ergo sapida in suba clara
fontana aeris oriētalis. leuis cito calefiens.
cito frigescēs. **I**tmōi autē vt dicit p̄stan. in sa-
nitate custodiēda est laudabil nō grauanis
cito enī erit cibū. p̄ B enī q̄ est clara. patet q̄
sordib⁹ nō est intermixta. p̄ B autē q̄ est leuis
patet q̄ nō est indigestibilis. p̄ B autē q̄ est cito
calefiēs ⁊ cito frigescēs p̄t q̄ sube est subtilis
An si vis scire de duab⁹ aq̄s q̄ sit subtilior i
suba ⁊ laudabilior ad bibēdū. in lingue vnū
pannū lineū b̄n mundū in vnā. ⁊ alium b̄n
mundū in aliā. ⁊ expone soli. q̄ pus erit sic⁹
in aq̄. subtilior ē in rince. **S**cdo p̄ b̄c aq̄m
cōmēdabilis est aq̄ fontana septentrionalis.
q̄ est in orientē ⁊ aq̄lonē polita fluēs versul
aq̄lonē. p̄ B enī q̄ libere exponit v̄tis septen-
trionalib⁹. ex motu v̄toꝝ subtiliat. est in hy-
eme calide nature. ⁊ frigide in estate. **F**rigus
enī septentrionale fugat calores ad interiora
fontū sibi obiectoꝝ. q̄ coadunat⁹ frigiditari
obuiat ⁊ resistit ⁊ aquā fontis aliquātulum
calefacit. **I**n estate v̄o ecōtrario calor aeris
vincens fugat frigiditatē ad capita fontiuꝝ.
q̄ ibi coadunata aquay frige facit. vt dicit ma-
cro. ⁊ p̄stan. **I**tē aqua fluēs fontis de mōtib⁹
suppetrā vel arenā limpidissimā. sic alicui⁹
magni flumis secūdū gradū obtinet sanita-
tis. vt dicit p̄stan. aq̄ v̄o pluuiā. vt dicit p̄stan.
melior est alijs aq̄s ⁊ lapidior. leuior. ⁊ mun-
dior. sicut dicit **S**po. in iꝝ ericōnoꝝ roma: on.
Pluuia inq̄t est sum⁹ aq̄ ⁊ sole attractay

Natura enī solis nō nisi qd̄ subtilissimū est
atrabit. ⁊ iō ceteris aq̄s melior est ⁊ digesti-
bilior. s; p̄pter sui subtilitatē vicina ē putrefa-
ctioni. tñ vt dicit p̄stan. ex putredine non est
vitupanda. sed ex subtilitate sua pot⁹ ē lau-
dāda. ois enī aqua corruptionē cito admir-
tens est subtilis. ledit enī qñ est putrida. q̄a
raucitatē generat atq; febres. s; nō putrida
optima est. ⁊ ideo a putredine est cauenda.
Itē dicit Cōstan. **A**qua q̄ ex tenuissima col-
ligitur pluuiā melior est naturalē. que v̄ro
descēdit cū tonitru melior est post b̄c. **I**ta
tonit⁹ suo motu pluuiā ipam subtiliat. dicit
etiā Cōstan. q̄ q̄cunq; frequēter bibit aquā
frigidā. nō euadit frigidus egritudine salte
in senectute. **A**q̄ v̄o calida vt dicit Cōstan. te-
iunū stomachum lauat a ciboꝝ fecib⁹. pur-
gat fleuma. ⁊ oēm putredinē v̄tris purgat
⁊ mūdificat. ventrē soluit. naturā alleuiat et
cōfortat. ei⁹ in frequens vsus nocet. stoma-
chum enī remollit. digestiua v̄ritē turbat ⁊
impedit. et sanguinē de narib⁹ manare facit
Itē calida aqua laudabilior est ieiunis ma-
ne. maxime his q̄ de nocte crapulati sūt. **B**i-
cit ei **A**uicē. **T**estificati sunt inq̄t antiq; sapa-
entes q̄ aqua cocta est minoris inflationis
⁊ facilioris penetratiōis. q̄a corpa ei p̄mixta
actiōe ignis dissoluunt. ⁊ descēdere compel-
lunt. ⁊ subiūgit. torpēdi inquit medicoy est
mani sunt q̄ subtili⁹ exalet p̄ decoctionem. et
qd̄ grossi⁹ est remaneat. s; B falsum ē. ex par-
tibus ei cōsimilib⁹ p̄stat aq̄ suba tota. tamē
posset fieri decoctio tāta q̄ nihil remaneret
nisi sex ⁊ ps terrestres. vt p̄t in aq̄ ex q̄ sit sal
p̄ violentā decoctionē. **A**que autē ex niue ⁊
grandine resolute ceteris sunt illaudabilior
res p̄ter aquas lacuales ⁊ palustres. **I**te aq̄
omnes sunt cauēde. q̄a vt dicit Cōstan. sple-
nem magnificat. epar ⁊ stomachū p̄fundit
curē horridam faciūt. et varias febres faciūt
lapides gignūt. **S**i autē penit⁹ vitari n̄ p̄nt.
autortate auicē. bulliāt. **D**icit autē arif. in li-
mei hoz. q̄ aq̄ niuis ⁊ glaciē caloris solutiōe
ad porē subtilitatē n̄ redibit. aq̄ v̄o insipida
est qd̄ duplex fm̄ p̄stā. aliq̄ ei est falsa. alia sul-
pburea. alia alūiosa. alia metallina. **F**alsa
v̄ro vt dicit ventrem emollit mordicando

intestina et larat. sepe tñ bibita desubando et
columendo humorē ventrē ligat. constipat
corp⁹. desiccatur scabiē. et puriginē sanat. idē
picos iuuat si comedat seu bibat. **A**q̄ vō sul
pburea ad frigidās facit infirmitates. neruos
calescit. intercutaneos humores psumit. vī
de infra de sulphure. vbi virtutes ei⁹ plenius
poteris intueri. **A**q̄ autē a luminosa et bitu
minosa infrigidat et desiccatur sanguis fluxus
pstringit et sedat et emoroides curat. **A**qua
vō metallina naturā metalli sequit et effectū
Nā trāsiliens aqua p venā ferri. ventrē costi
pat. mēbra cōfortat. splenē deopilat. aposte
ma curat. **A**qua de metallo eris būditati
subuenit. strāguiriā stringit **A**q̄ de metallo
argētū refrigerat et desiccatur. **H**ec autē aq̄ mul
tiplex potui dare n̄ p̄suevit. s̄ solū p̄fert vsui
medicīne. **E**st autē pot⁹ q̄ simul est cib⁹ et po
tus. s̄ vinū. **D**iuersificat enī vinū in substan
tia. **Q**uedā enī sunt grossiora vīna duriora
alijs et nutritiora. **A**lia vō sunt subtilia et
paz nutritia. stomachū statim exēntia. do
lorem q̄z colericū de capite auferētia. vīnaz
puocāna. **A**lia vō sunt mediocria et in suis
actionib⁹ t̄pata. **P**roter istā aut vīni cōside
rationē q̄ ad subam p̄siderat vīnū s̄m p̄stan
tinū q̄ttuor modis. s̄ quo ad differentia t̄p̄is
quo ad redolentiā odoris. q̄ ad saporis sua
uitatē. et quo ad coloris claritatē. **N**ā in t̄pe
diuersificānt vīna. q̄d enī nouiter d̄torculat
ri est exp̄sum nō trāsit in caliditate gradū p̄
mum. sicut dicit **G**al. libro de simplici medi
cina **V**inū inq̄t cōstat ex q̄ttuor substantijs. s̄
aquea. spumosa seu aerea. vinea siue etiam
igneā et terrea. **A**quea p longā morā p̄sumi
tur et p̄s vinea p̄fortat **V**ina itaqz veteriora
sunt alijs calidiora. **I**n odore diuersificānt vī
na. q̄a quedā sunt odorifera bñ nutritia.
alia vō odore horribilia. malū sanguinem et
capitis dolore generātia. **I**n sapore etiaz ma
xime diuersificānt vīna. q̄dā enī sunt dulcia
alijs nutritiora et ventrē humectātia. alia
vō sunt pontica stomachū cōfortātia. v̄trē
cōstipantia. pectori et lue pinētie nocentia.
alia sunt acerba q̄ et diuretica. alia vō ama
ra et ceteris minus calida **I**n colore in super
variant. **N**ā q̄dā est albi m̄n⁹ calidū. q̄d

dam citrinū magis calidū. q̄a vt dicit p̄stan
tin⁹. **O**mniū mēbroz est penetratiuū. san
guinis colerici generatiuū et doloris capitis
cōmotiuū. aliud vō nigrū q̄d ceteris est ma
gis nutritiuū. aliud autē est rubeū siue rubi
cundū. et illud alijs magis est calidū. tamen
quia terrestre et grossum respectu albi v̄t ci
trini. nō ita est p̄fortatiuū nec lesiuū. **V**inū
autē q̄d in omnib⁹ p̄dictis est mediocre. p̄ce
teris est laudabile. **N**ā naturalē calozē con
fortat. p̄ oia mēbra aiām refocillat. gaudiū
et audaciā generat. v̄tutē corp̄i administrat
colerā rubeā cū sudore et vīna euacuat. co
leram nigrā t̄pat. mēbra ex humore desicca
ta t̄mpat et etiaz humectat. vires reparat et
corp̄a impinguat. appetitū puocat. vim di
gestiua adiuuat et p̄curat. intellectus acuit.
opilationē splenis et epatis apit. sup̄flua et
am in corp̄e destruit et consumit. albugines
oculorū et lipitudines tollit. eloquentē efficit
lapides in renib⁹ soluit. et arenulas dissipat
et educit. sanādis vulnerib⁹ p̄uenit. mēstru
is subuenit. sanis et infirmis p̄uenit. si mō de
bito ab aliq̄ assumat. si vō in q̄litate et q̄ntita
te modū excesserit. abutēti nō erit remediū
vinū. s̄ mors erit pot⁹ et venenū. sic patz in
fra de ebrietate. q̄re ibi. **T**ertiuū gen⁹ pot⁹ est
potus et medicina. sic est oximel et syrupus
nā talis pot⁹ p̄fert sanitatē. q̄a humores i cor
pore digerit diuidit et expellit. q̄ndoz laxat
q̄nqz p̄stpat. q̄nqz infrigidat et desiccatur. q̄nqz
vero calescit. remollit et etiaz humectat **S**z
tamen horū potuū differentias medicis di
mittamus zc

De prandio et cōuiuio Capitulum. XXII.

Cibus itaqz et po
tus ad prandiu et cōuiuium habēt
ordinationes et respectū in p̄dijis
ergo p̄mo cibaria p̄parantur. cōiue pariter
conuocātur. sedes et etiā sedilia exiguntur. i
cenaculo ordinant̄ mensa et mensalia dispo
nunt et ornātur. hospites cū dño in mēse ca
pote collocātur. nō p̄s ad mēsam resident.
nisi p̄s manus hospitiū abluant. seorsum si
le dñe. et seorsum famuli p̄ter ad mēsam

robinant coclearia, cultelli et falaria pmit⁹
in mēsa ponunt. et panes cū poculis mox su-
peraddunt. fercula multa et varia subsequū-
tur. clientes et ministri cū diligentiā sin-
gulis obsequunt. se mutuo inuitates iocun-
de piter collocant. viellis et citharis exbilarā-
tur. nūc vīna nūc fercula renouāt. sibi inui-
cem fercula apposita cōdiuidūt et partiūtur
fruct⁹ tandē et spēs subinferunt. Completo
prandio mēsalia cū reliquijs deferūt. et men-
se de medio remouent et man⁹ abluunt ite-
rum et tergunt. Gratia pactiōes deo et hospi-
ti pfoluunt. exbilarandiōis grā pocula iteruz
et iterū offerunt. His in pradio cōplens. vel
ad lectulū qēns gratia recipiūt. v^l ad ppria
redire pmitunt.

De cena **Ca. XXIII.**

Cena dicitur a ce-
non qd est cōmune ppter vescen-
tium cōmunitatē. Apud veteres
pō solitū fuit in ppatulo vesci et cōmuniter
epulari ne singularitas luxuriaz generaret.
S; nō potest cena dici a cenos qd ē umbra
q; iā vescentes ppter pcatatē querūt cenā di-
labula. vt dicit Papi. Vel pot⁹ a cynos qd
est canis ppter defectū cbaritatis et carentiaz.
Anusquisq; enī suā cenā psumit ad mādu-
candū. j. Coz. xi. Dia autē que supius d⁹ pran-
dio v^l puiuo dicta sunt cene pueniunt. Istā
tū cenā mltā magnificāt et exaltāt. et bec om-
nia occurrebāt in puiuo assueri. vt p⁹ He-
ster. j. Puiū est tps pgruitas. Becet enīz
cenā fieri tpe pgruo. ne scz nimis tēpestiue
nec nimis tarde. Secundū est loci oportuni-
tas qntū ad spaciositatē amenitatē et etiā se-
curitatē. In locis enī spaciosis amenis et se-
cuis solēt nobiles facere festa sua. et ideo de
assuero d⁹ qfecu puiuiū suū in vestibulo or-
ti cōsūt zc. Tertū est inuitatis liberalitas q
ad vult⁹ hilaritatē. Nihil enī valet cena vbi
facies hospitis cernit turbulēta. Hester. j. cū
incaluisse zc. Quartū est ferculoy multipli-
citas. vt q nō vult de vno saltē gustet de alio
Hester. j. Alijs atq; alijs vasib; ubi inferēbā-
tur. Quintū et vīnoy et poculoy diuersitas.
An Hester. j. d⁹. Vinū etiā qd regia magni

fic. zc. Sextū est ministroy vrbānitas seu bo-
nestas. Hester. j. P⁹reposuerat mēsis de p⁹n-
cipib⁹ suis zc. Septimū est discumbentioy
amicoy grata societas. Hester. j. Fecit puiui-
um cūcis medis et psay inclitis zc. Octauū
est cantoy et instrumētoy musicoy iocundi-
tas. Sine ei cythara v^l symphonia nō solēt
cene nobiliū celebrari. Lu. xv. cū audisset vo-
cem zc. Nonū est luminariū et cereoy copio-
sa numerositas. Nā in tenebris cenare dede-
corosum ē. et etiā piculosum ppter muscas. Et
iō cerei cādelabus infigunt. lucerne lampas
des et cādele necessario accēdunt. Decimūz
est oim appositoy deliciasitas. Nā i cenis nō
solēt grossa et cōia apponi cibaria sic in pra-
dio s; pon⁹ quedā spēalta et leuia et deliciasita
cenantib⁹ apponūt. maxie i curijs dñoy. An
decimū est cene diurnitas. Solēt ei boies
qñ expediti sūt a labore p⁹rabere cenā suay.
Cib⁹ enī nimis cito sumpt⁹ p noctē nocet. et
iō morose ē cenāduz. S; puiuiū assueri diū-
durauit p dies. c. et l. Duodecimū est indēni-
tas. q; sine dāno cenāns ē qlibet ad cenāz in-
uitāduz. In bonestū ei est post cenā volūta-
rie oblatā cōpellere aliquē ad symbolū per-
soluēdu. Tertūdecimūz est qēns et soporis
suauitas. p⁹ cenā ei est qescendū. q; tūc som-
nus ē valde dulcis. et iō erant lecti eburnei et
aurei strati p pauimētū i palatio assueri. vt
p⁹ Hester. j. Nā vt dicit p⁹stā. cū aboy sum⁹
cereby ingredit facile dormim⁹

De somno **Ca. XXIII**

Somn⁹ sūm Aristō
telem est quies animalū virtutū
cū intēsiōne naturalū. Nā sensibil⁹ et motū
ua v⁹ in somno ligat. v⁹ aut natural⁹ tūc
fortissime opat. s. digestiua q in somno intē-
dit et cōfortat. Alio mō dicit aug. i li. de qnita-
te aie. Somn⁹ inqt ē quedā insensibilitas na-
tural⁹ cōis corpis et aie passio. sic. n. sens⁹ cōis
est corpis et aie ita et somn⁹. Nā vt tpe dicit.
Somn⁹ est qdā imobilitatio et iuuamē sen-
suū. Q; aut dicit insensibilitas natural⁹. dicit
ad differētiā eoy q sunt p naturā. vñ dicit q
somn⁹ est puatio vigiliay. sic ceetas puatio
visus. quia puatio illud qd est sūm naturā

diminuit et destruit Somn⁹ aut naturā cō
forat. et ē fm naturā sicut vigilie. Preterea
anima nō delectat in puatione. s; in somno
delectat. vñ somnus puatione nō est. s; ē dispo
sicio naturalis. Alio modo diffinit somn⁹ sic
Somnus quedā est passio mulcebris. mea:
tus cerebri et vias sensuū opilans. naturales
virtutē motans. calorē naturālē ab exteriori
bus ad interiora reuocās. In somno enim
interiora corpis calefaciūt. exteriora vō frige
sciūt. Vñ pfundato calore ligat in somno et
opilat organū sensus cois qd est centrū om
nium sensuū piculariū. a quo oēs alij sens⁹
piculares oriunt. et extendūt quē ad modū
linee a centro ad circūferentiā ptrabunt. Nō
igitur ligato et opilato potētie picularē
extendi non pōt ad organoz sensuū extemi
tates. Hoc aut fecit natura vt animal a mo
tu voluntario quiesceret. cū sp moueri volun
tarie sit impossibile Somn⁹ aut vt dicit Con
stan. in pantegni. Ali⁹ est naturalis. ali⁹ in
naturalis. de quo nihil ad pñs. Natural⁹ ve
ro fit ex humiditate cerebri tēperati. vt ex fu
mo bumido et claro a toto corpore ad cerebrū
ascēdente. In m⁹ aut ille ingrossat spūs et re
plet neruos. et ita vinculat et ligat sens⁹ Au
gustin⁹ aut in p̄dicto libro docet qd somnus
aut est ab intrātibz extrinsec⁹ elcis aut ab
humore intrinsec⁹ t̄pato. qui cū resoluitur i
fumū pent cerebz. et ibi resolut⁹ distillat. fri
gidus inferius licet ibi ascēdat calid⁹. distil
lando aut remittit calorē cordis et impedit p
cellum opationū. Scdm aut Aug. et Aris.
cor est p̄ncipiū opationū. et omne bonuz vel
malū a corde pcedit. In somno aut quiescit
v̄tus animalis alijs manētibz sicut p̄us. s.
spūali et naturali. Qd patz p̄pullum et inspi
rationē et p̄ digestionē. In somno enim maxi
me digestio celebrat. Auicēna eī sic diffinit
somnia. Somn⁹ inq̄t sermone naturali est
rebitus spūs ab instrumētis sensuū et mot⁹
ad p̄ncipium cū quo p̄ncipiānt instrumen
ta ipsoz spiritūū Et somn⁹ qdem naturalis
est spūs redit⁹ cū pfundatione vt digeratur
nutriens. vt patet in somno exercitantium.
Fit enī in eis somnus pfund⁹ p̄pter supflui
tatem resolutionis spūs. natura eī desiderās

additionē in substātia spūs. pfundat ipsum
in interioribz. et facit ipm latere in interiori
bus. vnde fit somn⁹ pfundior et p̄lixior in ip
sis. Et hoc genere somni dormiūt euacuari
medicina laxatiua Resoluit enī plurimum
de substātia spūs cū supfluitantibz. et h̄ som
nus plurimū cōfert eis. reddit enī eos v̄tuti
bus suis. vt dicit auicēna. Sicut dicit Aristo
teles li. iij. Somn⁹ puenit cuiuslibet animalis sa
nitatem habēti. licet in q̄busdā sit somn⁹ val
de leuis et occultatus. Ex p̄dictis p̄z q̄ causa
materialis somni est fum⁹ indigestionis a
corpore resolut⁹. Causa vō formalis est i capi
te apud cōmunes sensum et originē omniuz
neruoz sensibiliū q̄ opilant et ligant. et qui
escit animal et omnia mēbra recreat. Alio
aut somni fm Constan. dupliciter variat. fm
quantitatē et fm magnitudinē materie quā
inuenit in corpore. fm quantitatem. q̄a si sit ni
mis augmētata v̄tus deficit corp⁹ refrigera
tur et bumectat. q̄a fit dissolutio humoris. et
p̄sequēs fit extinctio calorē naturalis. fleu
ma maiora. calor naturalis minoratur. Si
vō sit nimis pauca virtus digestiua deficit
corpus desiccāt. Si vō sit moderat⁹ abus
bñ digeritur. corp⁹ impinguat. anim⁹ cōfor
tatur. calor naturalis auget. humores tēpe
rantur. mens clarificat. Itē ex materia quaz
inuenit eius actio variat. quia si materia fu
erit multa. calor naturalis debilis p̄ somnū
fit maior humorū resolutio. quā intrans ca
lor naturalis vincit et extinguit. Et ideo p̄cipi
tur p̄cionatis et minutis ne dormiāt. ne scz
p̄ somnū tāta fiat resolutio humorū q̄ nō pos
sint a natura regi. S; si fuerit ab⁹ t̄pat⁹ h̄it
et humores. calor naturalis p̄ somnū interius
reuocat⁹ cibos digerit. humores tempatos
reddit. corp⁹ bumectat calefacit et ipinguat.
Recollige igitur breuiter ex p̄dictis qd somnus
calorē naturales ad interiora reuocat. exteri
ora infrigidat. et a sanguine depaupat. interi
ora vero calefacit nutrit ac fornicat. Impu
ra et cruda decoquit et maturat. motus ani
males et sensibiles recreat et q̄etat. Si fuerit
in qualitate et quātitate t̄patus. egrotū alle
uiat. futura; tamen nature victoria; contra
morbu et bonā crysim denūciat. Si autem

ecōuerso somnus se babuerit. merito est sus-
spectus ut dicit Cōstan.

De eis que in somno fiant
Capitulum. XXV

In somno igitur
considerat dormiētis volūtas. q̄ vo-
luntarie ad dormiēdū se disponit.
Nā s̄m Auiē. Somn⁹ nihil aliud est q̄ in
vi sensitiua q̄ētis appetit⁹. Itē dormitatiois
breuitas. Nō enī q̄n ad dormiēdū se dispo-
nit. celeriter a somno surgere ordinat ⁊ ppo-
nit. Itē v̄tutis in dormitatioē vnitas. Nā v̄-
tus dispersa in vigilādo aggregat ⁊ coadu-
nat in corpe dormiētis. ut dicit Auiē. Item
dormiētis insensibilitas. ut p̄t̄ ex iam dictis
Frequēter enī p̄ngit q̄ aliq̄sira fortiter dor-
mit ⁊ tā pfundi est somni q̄ vix sentit aliq̄d
exterioris. etiā si verberat. Itē q̄ētis suauitas
Nā dulcedo quā p̄sequit⁹ q̄s in dormiēdo
facit p̄teritorū laborū ⁊ etiā p̄ntium obliuisci
Itē dormiētis securitas. q̄a dū dormit etiā
hostis p̄ntiā nō pauelat. Itē figure dormiē-
tis mutabilitas. q̄a exteri⁹ videt mortu⁹ ⁊ in-
terius viu⁹. foris pallid⁹ ⁊ int⁹ rube⁹. foris
frigid⁹ ⁊ int⁹ calet. foris tota v̄tus i effigies
quali p̄arias se diffundit. s̄ intus tota v̄t⁹
se recolligit. Itē in dormiēdo attēdit diuersi-
tas. Sunt enī q̄ dormiūt palpebris clausis
iūicē ⁊ ad reductis. ⁊ oia talia aialia sūt acu-
tioris visus q̄ illa que ap̄tis dormiūt oculis
⁊ non tectis sicut dicit Aristō. An et pisces
sunt debilis visus. q̄a dormiēdo nō claudūt
oculos. Et sicut dicit li. iiii. Pisces q̄escūt in
somnia sed modicū. q̄a subito exp̄giscuntur
⁊ fugiūt. Quere su. li. v. d̄ palpebra ⁊ d̄ ocu-
lo. Itē somniorū ⁊ fantasmatū imaginabili-
tas. Nā in dormiēdo p̄p̄ mixtionez rōnis
cū fantasmatib⁹ mlte aie occurrūt fantasie
quoz q̄dē formal ⁊ similitudines aia imagi-
nariē apprehēdit. s̄ de ipsis imaginib⁹ ⁊ fan-
tasijs ad plēnū nō discernit. iō sepe cū euigi-
lauerit q̄ in somnis viderit nō aduertit Itē
in dormiēdo p̄cipue attēdit vtilitas. Nā q̄n
somnia est natural ⁊ p̄t̄atus multas ⁊ infini-
tas p̄fert corpi cōmoditates. sicut p̄t̄ supra
m v̄bis Auiē. ⁊ Cōstan. ⁊ marie q̄a tūc fit di-

gestio et puri ab impuro sepatio Nā q̄d p̄u-
rum est ⁊ corpi sile. tūc corpi vnit⁹. Qd̄ v̄o im-
purus ⁊ dissile est vt expulsua a corpe sepat.
De malo v̄o somno ⁊ innaturali q̄re infra li.
vij. De litargia

De vigilia

Ca. XXVI

Vigilia est quedā
aialis dispositio cū diffundit ⁊ effū-
dit spūs ad instrumēta sens⁹ ⁊ mo-
tus vt eis v̄t̄at. An vigilia nihil aliud est q̄
libera spūs p̄ organa sensus et motus diffu-
sio animate v̄tutis in corpe pagēs actiones
Differt autē vigilia ab insomneitate q̄ est su-
perfluitas in vigilijs pueniēs ex egressu aia-
lis v̄tutis a natura siue a re naturali. Et ei⁹
quidē cā q̄nq̄ est caliditas et siccitas cōple-
tionis. q̄nq̄ p̄pter igneitatē sp̄ spūs mouet
ad exteriora. et sic animal nō q̄escet. q̄nq̄ est
p̄pter malā materiā ledentē cerebz. sicut ac-
cidit ex dispositis ad frenesim ⁊ ad maniam
q̄nq̄ est p̄pter vaporē malū p̄turbantē cere-
brū ⁊ ei⁹ puritates. sicut accidit in dispositis
ad melancoliā. q̄nq̄ etiā ex viscositate hūi-
ditatis in cerebro existētis. vt p̄t̄ i decrepiul
q̄nq̄ est causa doloris tā corpalis q̄ spūal.
⁊ v̄tū q̄ nō p̄mittit spūm q̄escere. q̄nq̄ etiā
est in causa malicia digestiois ⁊ multitudo
repletiōis oppumēs spūm animalē ⁊ q̄esce-
re nō p̄mittēs. vt patet in nimis inebriatis.
in q̄b⁹ fum⁹ vini acut⁹ p̄ngēs neruos sen-
sibiles ⁊ ledēs eos q̄escere nō p̄mittit. ⁊ tales
sepe ad mortē vel furores disponunt. nisi ab
arte vel natura ad dormiēdū citi⁹ inducāt
Vigilie autē naturales refrigerāt intrinsec⁹.
q̄a calor egredit ad exteriora. ⁊ iō calefaciūt
et desiccāt exterioris. Si v̄o modū excesserint
calorē augmētāt. corpe attenuāt ⁊ desiccant
oculos ⁊ palpebras nimis grauāt. visus ebe-
tant ⁊ debilitāt. dolorē capitis generāt. et to-
tum corpe debilitāt et eneruāt. moderate atē
exteri⁹ calefaciūt ⁊ humectāt. q̄a calor et hu-
miditas petiūt exteriora. q̄n v̄o immoderate
sunt ex vebemēti motu spiritūū calefaciūt
et desiccāt. et intro ac exteri⁹ p̄sumūt ⁊ natu-
ram ledūt. vt dicit p̄stan. Cōueniūt igit̄ vigi-
lie moderate laborātib⁹ vt mercedē augeāt

et acquirat. speculantibus. ut insidias precaueat. ex
pectantibus. ut dominum venientem gaudent recipere.
medicinam sumuntibus ne se ledant. egrotantibus et
marie litargicis ut cito conualescant. itineranti-
bus ne dietam dormiendo negligant. gregez pa-
scuntibus ut dantur a lupo aut ex alijs hostibus
non incurrant. orantibus ut coronam promissam vigi-
lantibus non amittant

De somno **Ca. XXVII**

Omniu dormien-

Itiu quod est dispositio que diuersarum re-
rum forme et etiam similitudines imagina-
rie dormientium mentibus imprimunt. Hinc autem fieri
multis modis. ut dicit Gregorius et Macrobius de
somno scipionis. Nam propter colligantiam et unio-
nem quam habet anima cum carne aliquando dispositioes
et passiones que oriuntur a corpore per quandam applicatoem
carnis ad animam resultant in ipsa mente. et ideo solet
somnia do talium rerum imagines iturri quales
solet vigilando aliquando experi. sicut etiam bruti
animalia somniant. ut dicit aristoteles. li. iij. quod canis
somnia. quod patet ex eius latratu. sicut et equus
quod patet ex eius binnitu. Et talia somnia cau-
santur aliquando ex nimia repletione vel ex nimia in-
anitione. quoniamque ex precedenti formae imaginatioe seu
cogitatione. Unde Augustinus super Genesim. li. xij. Sicut
caro quoniam omnino spiritui subditus spiritualis est. Sic spi-
ritus quoniam omnino carni ininitus carnalis et animalis
nuncupatur. Unde mirandum non est. si carni inten-
dens carnalium rerum imagines in se representet.
Ita ideo ibidem in somnijs spiritus et corporis vide-
mus rerum similitudines: non ipsas res. nisi spiritus rerum
quod somniando videmus. rerum nominibus nuncupa-
mus. et quod rerum est propter solam similitudinem eis appropi-
etiam. Vigilando itaque rerum formas sensu com-
prehendimus. sed dormiendo spiritui rerum imagines im-
tuemur. Somnia autem aliquando sunt vera. aliquando fal-
sa. aliquando tranquilla. aliquando perturbata. Que autem
vera sunt. aliquando sunt nuda. aliquando figurata et ob-
scuris significatioibus involuta. ut patet in somnio
pharaonis. Tales autem impressiones fiunt aliquando
in animo dormientis per diuinam inspirationem. ali-
quando per angelicam administrationem ut patet in iacob
qui vidit in somnis virgas populeas. et angelum
dicentem sibi. tolle virgas etc. Genesim. xxx. aliquando
per malorum spirituum illusionem. ut patet in pharaonem

et falsis prophetis et arrepticis. Unde dicit Augustinus
ibidem. Cum spiritus bonus in hoc visus spiritum huma-
num assumit aut rapit non est dubitandum illas
imagines visas esse reze aliquando quod nosse vult esse.
Dei enim munus est. Consilium autem imagines ali-
quando operatur angelus sathane. qui se transfiguratur in an-
gelum lucis. ut cum illi manifestis bonis credi-
tum sit seducat ad sua. sed quoniam boni somnia fiunt
per revelationem. iudicatur sobrius intellectus quoniam di-
uinitus per gratiam est adiutus. Somnijs itaque non est
passim fides adhibenda. nec omnino simpliciter
respondeo. cum aliquando certa habeat de futuris
diuinitus per somnia pictura. Somnia itaque
indifferenter causantur aliquando ex complexione. ut san-
guineus somniat letum. melancholicus tristitia. cole-
ricus ignea. rheumaticus pluuia nubes et aqua
ca. et cetera boni que uniuscuiusque conueniunt com-
plexioni serui et etati ut dicit aristoteles. Aliquando ex ap-
petitu et affectione. ut famelicus somniat de cu-
bo. ebrius sities de potu et de ei contrario. quanto
autem talis plenus somniat bibere vel comedere ta-
dem ex profectione vehementer esurire se reperit vel si-
tire. Aliquando ex vehementi studio et mentis circa
aliquid applicatoe. ut auarus spiritus somniat aurum
spiritus videtur quod copulet pecuniam. vel quod augeat vel
diminuat argentum suum. Aliquando ex cerebri pertur-
batione. ut patet in dispositis ad frenesim et mani-
am. que mira somniant et iaudita. sicut enim vapor
rem cellulam fantasticam inficiunt vel mutantem
ipsa somnia mutant. Aliquando ex sanguinis infe-
ctione. que ei corruptum habet sanguinem somniant
se ambulare per loca imunda corruptorum brutia
et fetore. Aliquando ex aeris imutatione. aer enim ad
immutatoem dispositus corporis imutat ad eandem
immutatoem. Unde fumi resoluti nouas faciunt
in cerebro impressiones. que sunt causa varioz et disti-
milium somniorum. Itaque ex etatis alteratoe. infan-
tes enim nihil somniant. Unde Aristoteles. li. iij. Homo inquit
in omnia animalia precipue somniat. Quod autem non
somnia tantum quoniam quosdam annos. et sequitur. In antiquo
tempore fuerunt viri et mulieres que non somniauerunt
et quod eorum somniauerunt postquam venerunt ad
senectutem. et pro modicum accidebat eis mors
et infirmitas etc. **De exercitio**

Capitulum XXVIII
Exercitium ad natu-

re conseruationem est necessariū. vt dicitur in pantegni. Est autē exercitium duplex. aliud enim est animale. aliud corporale. Animale sicut studiū vigilia ira tristitia sollicitudo. et huiusmodi si fuerint nature proportionata multū faciunt ad corporis et anime sanitatē. sicut infra dicitur de anime accidentibus in fine septimi libri. Exercitium vero corporale aliud est equale. aliud est inequale. Equale medium est inter debile et forte. magnum et paruum. velox et tardū. quod scilicet non semper addit in caliditate vel siccitate. Inequale est quod istā temperantiā excedit. et si multum excedit in suo principio calefacit et desiccatur. et si multū ulteriozaretur per virtutis dissolutionem. et spiritus euaporationē infrigidat et desiccatur. Dicit autē Constantinus. quod triplex est utilitas exercitij. quia calorē naturalem excitat. superflua dissoluit. membra indurat et eis soliditatē tribuit. Inequale vero exercitium aliud est vniuersale. aliud vero particulare. Vniuersale est quod omnia membra mouet. vt fodere. itinerare. et huiusmodi. Particulare vero est vbi quedā membra que elcunt et quedā mouentur. vt suere. scribere et similia. Hec autē varia exercitia corpus variant sicut varia hominū officia et etiā artificia quoddā calefacit et desiccatur. sicut ars fabricat. Nam aer a fornace inspiratus cum sit calidus et etiā siccus eos desiccatur et calefacit. Ars vero piscatoria econuerso frigidat et humectat. Exercitium vero particulare aliud est forte aliud est debile aliud mediocre. In exercitatione igitur hec sunt consideranda. scilicet quantitas. qualitas. tempus. locus. Quantitas vt non sit nimis intensa vel nimis remissa. In qualitate ne nimis velox vel nimis tarda sed mediocris utilis est et laudanda. Tempus quod maxime valet est ante prandium vt superfluitates lubricæ facte et resolute per exercitium euacuentur ne cibus superueniens cor rumpatur. post cibū vero cooperat virtuti digestiue ad cibū decoctionē. ita tamen si fuerit temperatū. nimium vero non est bonum quia potius est causa calefactionis membrorum tam interiorū quā exteriorū. Attendendus autē est locus. quia alius est aquosus.

et infrigidat et humectat. vt locus piscatorum. alius vero est siccus et nemosus. vt locus venatorum. et talis quantum est de se calefacit ratione laboris et discursus ac desiccatur. et sic de alijs. Unde quidā sapiens interrogatus ad quid exercitatio laboris esset necessaria. respondit in hec verba. Honestus inquit labor humane vite est fida custodia. dormientis nature stimulus. sopiti caloris lima. superfluitatis consumptio. vicioz fuga. morboz mors. languorū medicina. lucrum temporis. iuuentutis debitum. adolescentie disciplina. senectutis gaudium. salutis adiutorium. nutritis omnium malorum scilicet oculi estemula seu etiā inimica. Ille nempe solus ab exercitio se abstractat et labore qui felicitatis gaudio vult carere. Verba premissa etiā continentur in sermone Fulgentij contra ociosos vbi exponitur illud verbum. Panem ociosa non comedit. In quo sermone multum commendat pijs laboris exercitium. In fine sermonis tamē labori preponit deuotū contemplationis oculum dicens. Mariā propter contemplationis oculum minime fore inter ociosarum mulierum numerum computandā. quin potius omnibus preponendā. Quomodo enim panem illa ociosa comedit. quā pane vite plena alijs panes frangit. Panem siquidem frangit qui orationis patrocinio. conuersationis exemplo. pie eruditionis verbo esurientes et sitientes iusticia refouet atque pascit. Mariā ergo que oratione subuenit. peruersatione ad bonum allicit. predicatone instruit. panem frangit.

De quiete

Capitulum. XXIX

Quies autē est cessatio ab exercitio et etiā a labore. Sicut enim necessaria est ad nature conseruationem exercitatio. sic etiā et quies. nam quies finis existit et consummatio motus et laboris. Sine enim quiete nihil finaliter est durabile. quia quod caret alterna requie durabile non est. Unde celum quod maxime est mobile motu suo tendit ad quietem. Similiter sol luna sydera ignis aer aqua et omnia que secundum naturam sunt mobilia. tendunt finaliter ad

quietem. Unde dicit Augustinus. Quies naturaliter habet inclinationem ad centrum. Et ideo principium est et dispositio aggregatio et adunationis partium in loco suo. Et ideo omnia que sunt ordinata secundum naturam ad quietem nobiliora iudicantur et digniora quando sunt finaliter in quiete quam quando sunt in motu. sicut finis dignior est his que sunt ad finem. Quies autem prout opponitur exercitio. tot modis consideratur quo ad effectum quot et ipsum exercitium. Alia enim est spiritualis. alia corporalis. quarum utraque si fuerit nature commensurata erit salutaris anime et corpori. sanitatis hominis conservativa. si autem non. e converso. Item quies aliquando est nimia. Et hec est malorum humorum generativa. nutritiva. multiplicativa. corruptivis inductiva. Nam aque quando nimis quiescunt: putrescunt. Similiter ferrum et quodlibet metallum rubiginatur quando minus debito usitur. Alia est nimis parva. et hec similiter viciosa. quia naturam lassam non recreat. debilitatem non reparat. consumpta non restaurat. Mediocris autem inter has est laudabilis. nam calorem naturalem confortat. sensum recreat. digestionem emendat. corpus mediocriter purgat. Item quo ad qualitatem quies alia est vera. et hec est laudabilis si non sit nimia. alia non vera. ut in febribus. et hec minus laudabilis est sic post dicitur.

Incipit liber septimus de infirmitatibus

Distinquamur com-
 plemur auxiliante deo tractatum de illorum proprietatibus que hominis naturam perficiunt et custodiunt: dicendum est de his que contra naturam sibi accidunt. eiusque naturam destruunt et corrumpunt. Tria enim sunt que hominis naturam ledunt. scilicet causa morbi. ipse morbus. et accidens sequens morbum. Causa morbi est illud unde provenit mala et innaturalis in corpore dispositio. ut mala complexio. nimia repletio vel inanitas. virtutis defectio. qualitatum alteratio. continuitatis dissolutio. Omnia enim ista causa vel oc-

casio morborum sunt. Morbus secundum Iohannem cum est res ex qua accidit complexionem corporis lesionis nocumentum. sicut febris apostema etc. Accidens est res sequens ad istam introductam in corpore passionem. siue sit contraria nature ut dolor capitis in cephalica. siue non sit contraria. sicut patet in peripneumonia rubor accidit in maxilla. Bona autem corporis dispositio dicitur sanitas. per quam corpus hominis in sua complexionem et compositionem tale existit. ut suas libere et perfecte peragat actiones. Ab hac temperantia si fuerit natura lapsa. incidit necessario in egritudinem et in morbum. Nam ex distemperantia et inequalitate humorum accidit morbus consimilis. ut est febris. hydropisis. et huiusmodi. Ex mala vero dispositione membrorum incipit morbus dissimilis. ut in oculo obtusitas. vel in manu arthritica. Ex mala vero dispositione utriusque provenit morbus universalis. sicut est elephantia siue lepra. Omnis igitur morbus vel est consimilis humoribus et alia membra consimilia inficiens. ut febris officialis que membra ipse dicit. vel est universalis que naturam interiorem et exterius destruit et corrumpit.

De dolore capitis et eius causis et signis

Capitulum Primum

De istarum itaque infirmitatum proprietatibus. scilicet de earum causis effectibus et signis et remediis aliqua sunt dicenda. Non quidem de omnibus sed solum de his que in divina scriptura generaliter exprimentur. Et deo de ordine prosequendi non est hic curandum. Primo igitur de passionibus capitis est inchoandum. Et sic. j. Omne caput languidum etc. Dolor capitis ut dicitur Costantini. cephalica dicitur. et provenit duobus modis. aut ab exterioribus ut ex percussione vel ex calido aere dissolvente vel ex frigido constringente. Secundo modo scilicet ab interioribus provenit vel causa privata vel remota. Ex privata que aliunde quam ex capite non provenit ex causa remota ut a stomacho. Et si sit dolor ex causa privata vel ex vicio solius qualitatis maxime frigiditatis vel caliditatis. aut